नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम) जिल्ला, प्रतापपुर गाउँपालिका वडा न. ८ अन्तर्गतको चोर्निया घोलाबाट दिगो र वातावरणमैत्री रुपले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा (नदिजन्य पदार्थ) उत्खनन् तथा सङ्कलन

कार्यका लागि

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन
(Initial Environmental Examination)

(वातावरण संरक्षण नियमावली , २०७७ को नियम ७ (५) सँग सम्बन्धित अनुसूची ११ मा आधारित)

पेश गरिएको निकाय

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम)
फोन नं. ०७८ ४१९०९५, ९८५७०८००९५

प्रस्तावक

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम)
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

चैत-२०८०

संक्षिप्त शब्दहरु

CITES	Convention on International Trade in Endangered Species or Wild Flora and Fauna
DCC	District Coordination Committee
EIA	Environmental Impact Assessment
EMP	Environmental Management Plan
EPA	Environmental Protection Act
EPR	Environmental Protection Rules
GON	Government of Nepal
IEE	Initial Environmental Examination
TOR	Terms of Reference
डि.व.क.	डीविजन वन कार्यलय
जि.स.स.	जिल्ला समन्वय समिति
नं.	नम्बर
गा. पा.	गाउँपालिका
मि.	मिटर
घ. मी.	घनमिटर
हे.	हेक्टर
क्यु. फु.	क्युबिक फुट
क्यु. फि.	क्युबिक फिट

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

विषयसुची

अध्याय:एक

१ परिचय.....१

१.१ प्रस्तावको नाम.....१

१.२ प्रस्तावको नाम र ठेगाना.....१

१.४ प्रस्तावको पृष्ठभूमि.....१

१.५ IEE को उद्देश्य.....२

अध्याय: दुई

२ प्रस्तावको सामान्य परिचय.....३

२.१ प्रस्तावको प्रकार.....३

२.२ प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरु.....३

२.३ प्रस्तावको विवरण.....५

२.४ प्रस्ताव क्षेत्रमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको दिगो उत्खनन/संकलन.....१०

अध्याय: तीन

३ अध्ययन विधि.....१३

३.१ प्रकाशित/उपलब्ध जानकारी र तथ्याङ्कको पुनरावलोकन एवं संश्लेषण.....१३

३.२ फिल्ड सर्भे एवं प्रस्ताव क्षेत्र अवलोकन.....१३

३.३ सार्वजनिक सूचना, जनपरामर्श एवं सिफारिस पत्रहरु.....१३

३.४ तथ्याङ्क विश्लेषण प्रभावहरुको पहिचान/अनुमान/मुल्याङ्कन, प्रभाव न्युनिकरण विधिहरुको पहिचान सुझाव एवं प्रतिवेदन तयारी.....१४

अध्याय: चार

४ विधान, नीति, कानुनी व्यवस्था निर्देशिका, मापदण्ड एवं सम्मेलनहरुको पुनरावलोकन.....१५

४.१ वातावरण सम्बन्धित नीति.....१५

४.२ वनक्षेत्रको नीति २०४६.....१६

४.३ सान्दर्भिक ऐन तथा नियमहरु.....१६

४.४ मापदण्डहरु, निर्देशिको तथा दिग्दर्शनहरु.....१७

४.५ ढुङ्गा, गिट्टी बालुवा तथा मिस्कट संकलन सम्वन्धमा सर्वोच्चको निर्णय.....१८

४.६ संघीय मामिला तथा स्थानीय समन्वय मन्त्रालयको परिपत्र.....२१

अध्याय: पाँच

५ वस्तुगत वातावरणीय अवस्थाको बयान.....२३

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प.) लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

सुधीश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

५.१ भौतिक वातावरण २३
५.२ जैविक वातावरण २४

अध्याय: छ

६ प्रस्तावक कार्यान्वयनका विकल्पहरु २६
६.१ प्रस्तावक कार्यान्वयन नगर्ने २६
६.२ प्रस्तावकका विकल्पहरु २६

अध्याय: सात

७ प्रभाव पहिचान, अनुमान एवं मुल्याङ्कन २८
७.१ अनुकूल प्रभाव २८
७.२ प्रतिकुल प्रभाव २८
७.२.२ जैविक प्रभाव २८

अध्याय: आठ

८ प्रभाव बढोत्तीकरण एवं न्युनिकरण गर्ने उपायहरु ३४
८.१ प्रभाव न्युनीकरणका उपायहरु ३४

अध्याय: नौ

९ वातावरणीय व्यवस्थापन योजना ४५
९.१ वतवरणीय व्यवस्थापनका लागि जिम्मेबार निकायहरु ४५

अध्याय: दश

१० निष्कर्ष ५१

परिचय

यस प्रारम्भिक वातावरण परिक्षण प्रतिवेदनले नेपालको लुम्बिनि प्रदेशको नवलपरासी (वर्दघाट सुस्ता पश्चीम) जिल्लाको प्रतापपुर गाउँपालिकामा अवस्थित चोर्निया घोला क्षेत्रबाट दिगो रुपमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको संकलन/उत्खनन् गर्दा पर्न जाने प्रभावहरुको मूल्यांकन गर्दछ । यस अध्ययनको मुख्य उद्देश्य नै ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा निकाल्दा स्थानिय वातावरणमा पर्न जाने प्रभावहरुको पहिचान गर्नु हो । यस कार्य गर्दा स्थानीय वातावरणमा केही सकारात्मक तथा केही नकारात्मक प्रभावहरु पर्न जाने छन् । यस अध्ययन प्रतिवेदनले सकारात्मक प्रभावहरुलाई प्रोत्साहित गर्ने तथा नकारात्मक प्रभावहरुलाई न्यूनिकरण गर्न उचित परामर्श दिएको छ ।

नेपाल सरकारको विद्यमान वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ तथा वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ अनुसार कुनै पनि स्थानबाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा निकाली निकासी गर्नु पूर्व उक्त प्रस्तावको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण अथवा वातावरण प्रभाव मूल्यांकन गर्नु पर्ने हुन्छ । यस प्रस्तावमा नदीले थुपारेको ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा निकालीने दैनिक ३०० घनमिटर भन्दा कम भएको हुँदा र उत्खनन क्षेत्र संरक्षित राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा तिनका मध्यवर्ती क्षेत्र तथा उच्च हिमाली क्षेत्रमा नपर्ने हुँदा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गरिएको छ ।

वातावरणीय प्रभावहरु

सकारात्मक प्रभाव

प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट गाउँपालिकाको करको दायरा बढेर राजश्व श्रोतमा बृद्धि हुन गई स्थानीयस्तरमा सेवा प्रवाह गर्न सहज हुनेछ । आयोजना कार्यान्वयनले स्थानीयबासीलाई रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्छ । यसबाट स्थानीयबासीले आफ्नो दैनिक आवश्यकताका वस्तुहरुको परिपूर्ति गरी आफ्नो जिवनस्तरमा परिवर्तन ल्याउने छन् । प्राप्त ज्यालाको सहि सदुपयोग हुन सकेमा साना तिना आयमूलक कार्यक्रमहरु जस्तै बाखापालन, पसल आदि क्रियाकलापले सामाजिक हैसियत र व्यवहारमा पनि परिवर्तन हुन्छ । यसको अलावा घोला क्षेत्रमा बढ्दै गइरहेको ढुंगा ,गिट्टी ,बालुवाको चोरी नियन्त्रित हुनेछ भने पछिल्लो समयमा घोला क्षेत्रमा भइरहेको अतिक्रमण पनि नियन्त्रणमा आउनेछ ।

नकारात्मक प्रभाव

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन कार्यमा संलग्न कामदारहरुलाई चोटपटक लाग्ने तथा धुलो धुवाँको कारणले स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्न सक्छ । तोकिएको परीमाण भन्दा बढी र अव्यवस्थित ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन गर्नाले चोर्निया खोलाले आफ्नो प्राकृतिक बहाव परिवर्तन गरी खोला किनार कटान र बाढी निम्त्याउन सक्नेछ । साथै, पुल नजिकै जथाभावी ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन कार्य गरेमा पुल भाँसिन सक्दछ । यस बाहेक प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा अन्य कुनै नकारात्मक प्रभाव पर्नेछैनन् ।

प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरु

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन कार्यमा संलग्न कामदारबाट स्थानीय वन तथा वातावरणमा हुन सक्ने नकारात्मक क्रियाकलापहरुको न्यूनीकरणको लागि संकलन कार्य दिउँसोमा मात्र संचालन गर्न अनुमति दिइनेछ । वर्षाको समयमा खोलाबाट संकलन गर्न दिइने छैन ।

यस प्रस्तावले जम्मा ६०.९८ घनमिटर प्रती दिन नदिजन्य पदार्थ संकलन गर्न सिफारिस गरेको हुनाले यस प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा खोला किनार कटानी, भु-क्षय जस्ता दैविक प्रकोपहरु निम्तिने सम्भावना ज्यादै न्यून हुनेछ । ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन कार्य गर्दा धुलो उत्सर्जन हुन्छ । त्यसैगरी ढुवानी साधनहरुको आवागमनले पनि पर्याप्त धुलो उत्सर्जन हुन्छ । यसको न्यूनीकरणको लागि ढुवानी साधनमा सामग्री लोड गरिसकेपछि त्रिपालले ढाक्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको संकलन/उत्खनन गर्दा कामदारहरुलाई चोटपटक लाग्न सक्छ । धुलोको कारणले स्वास-प्रस्वास र आँखाका रोगहरु लाग्न सक्छन । ढुवानी साधनहरुको आवत जावतले आकस्मिक दुर्घटनाको सम्भावना पनि त्यतिकै रहन्छ । यस्ता प्रकृतिका प्रतिकूल असर न्यूनीकरण गर्न कामदारहरुलाई स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका आधारभूत ज्ञान र

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, नवलपरासी (व.सु.प.) लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

औषधि उपचारको लागि प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरु जस्तै बेटाडिन, व्याण्डेज प्याड, टेप आदि उपलब्ध गराइने छ ।

प्रभाव न्यूनिकरणका लागि गरिने कृयाकलाप र बजेट

वातावरणीय प्रभावलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि अवलम्वन गरिएका कृयाकलापको कार्यान्वयन पक्ष महत्वपूर्ण हुनेछ । वातावरणीय प्रभाव न्यूनिकरण सम्वन्धि अनुगमन गरिने कृयाकलाप, नदी किनार कटान, फोहर तथा जल प्रदुषण र सरसफाई, पहुचमार्ग मर्मत तथा निर्माण, बन,बन्यजन्तु तथा जलचर संरक्षण, स्वास्थ्य, तथा सुरक्षा र बाढी एवं अन्य जल उत्पन्न प्रकोपको न्यूनिकरणका लागि रु. ७,५०,००० अनुमानित गरिएको छ ।

वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा यसबाट हुन सक्ने सकारात्मक प्रभावलाई अधिकतम गर्न तथा नकारात्मक प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न त्यस्ता उपायहरुको पहिचान गरी तिनीहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि आवश्यक मानविय श्रोत र बजेट समेतको व्यबस्था गर्न सिफारीस गरिएको छ । यसका लागी गाँउपालिकाले अनुगमन व्यवस्थापन योजना बनाई आधार-रेखा, नियमपालन, प्रभाव अनुगनम प्रक्रियालाई सशक्त गरिए मात्र उत्खनन् कार्य दिगो र वातावरणमैत्री हुन सक्नछ ।

निश्कर्ष

प्रस्ताव कार्यान्वयनको चरणमा दैनिक ६०.९८ घनमिटर मात्र नदीजन्य वस्तुको संकलन गरिने हुँदा ठूलो क्षति हुने वा अपेक्षाकृत धेरै प्रतिकूल प्रभावहरु पर्ने स्थिति देखिंदैन । प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरुलाई कार्यान्वयन गरी नियमितरुपमा अनुगमन गर्दा वातावरण मैत्री प्रस्ताव कार्यान्वयन हुनेछ । गाँउपालिकाद्वारा संकलित राजश्वको प्रयोग गरि गाँउपालिका भित्र विभिन्न पुर्वाधार विकासका काम गर्नमा सहयोग पुग्नेछ । यस कार्यबाट नगरपालिकाले बार्षिक रु. ५२,५६,२३९.३९ भ्याट सहितको राजस्व संकलन गर्नेछ । विकल्पहरुको विश्लेषणमा यो प्रस्तावमा सुझाईएका न्यूनीकरणका उपायहरु अवलम्वन गर्दै न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन गरी ती उपायहरुको अनुगमनको सुनिश्चितता गरी उपरोक्त अनुसारका ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा जस्ता श्रोत संकलन तथा बिक्री वितरण गर्न गाउपालिकाको योजना कार्यान्वयन गर्न, यो प्रस्ताव कार्यान्वयनका लागि सिफारिस गर्न सकिने स्पष्ट रुपमा देखिएकोले स्विकृतिका लागि प्रस्ताव गरिएको छ । साथै प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण मात्र गरे पुग्ने र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन गर्न आवश्यक नरहेको देखिएको छ।

अध्याय : एक

१ परिचय

१.१ प्रस्तावको नाम

नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम) जिल्लाको प्रतापपुर गाउँपालिकाको वडा नं. ८ मा अवस्थित चोनिया घोला बाट गरिने ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवाको दिगो एवं वातावरणमैत्री संकलन तथा उत्खनन कार्यपूर्व प्रारम्भिक वातावरण परीक्षण अध्ययन गर्ने कार्य रहेको छ ।

१.२ प्रस्तावको नाम र ठेगाना

नाम : प्रतापपुर गाउँपालिका, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
ठेगाना : प्रतापपुर (वेलाटारी) , नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम)

१.३ अध्ययन टोली

वातावरण विज्ञ : बसन्त अर्याल
भु-गर्भविद : नबिन सापकोटा
समाज शास्त्री : हिक्मत सिंह लेकालि
जिव शास्त्री : कुल शेखर उपाध्याय

१.४ प्रस्तावको पृष्ठभूमि

नेपालका खोला बगर क्षेत्रमा प्रशस्त मात्रामा ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवा लगायतका निर्माण सामाग्री उपलब्ध रहेको छ । यी निर्माण सामाग्रीहरुको दिगो एवं वातावरणमैत्री संकलन तथा प्रयोगले स्थानीय ढुवानीकर्ता, संकलनकर्ता तथा निर्माण क्षेत्रमा काम गर्ने ज्यामी मजदूरहरुको जीवन स्तरमा बृद्धि हुनुको साथै घर तथा बाटो निर्माणको सामाग्रीको (ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवाको) उपलब्धतामा बृद्धि हुनेछ ।

नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम) जिल्लाको प्रतापपुर गाउँपालिकामा रहेको चोनिया घोलामा ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा तथा खोलाजन्य पदार्थ थुप्रिएर रहेको छ । नारायणी नदीले आफ्नो बहावको धार परिवर्तन गर्ने क्रममा निर्माण हुन पुगेको यस घोलामा नदिजन्य पदार्थ प्रचुर मात्रामा जम्मा भएर रहेको छ । हाल त्यहाँ रहेको नदिजन्य सामग्रीको कुनै प्रयोग हुन सकिरहेको छैन भने अर्को तर्फ सो क्षेत्र अतिक्रमणको सिकार हुँदै गइरहेको छ । साथसाथै यी थुपारिएका सामाग्री निमार्ण कार्यमा ज्यादै उपयोगी हुन्छन् । जनसंख्या बृद्धि र शहरीकरण र सडक निमाणको गतिलाई हेर्दा नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम) जिल्लामा निमार्ण सामाग्रीको माग बढि रहेको छ । प्रतापपुर गाउँपालिकाले यी सामाग्रीको दिगो एवं वातावरणमैत्री संकलन/उत्खनन गर्ने योजना बनाएको छ जसले गर्दा स्थानीय रुपमै निमार्ण सामाग्री उपलब्ध हुनेछ साथै घोला क्षेत्रमा देखा परेको अतिक्रमणको समस्या पनि नियन्त्रण हुनेछ । यसबाट प्रतापपुर गाउँपालिकालाई राजश्व संक्लन गर्नमा सघाउ पुग्ने र आय श्रोतमा बृद्धि हुने देखिन्छ । वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ र नियमावलि २०७७ अनुसार,विकास निर्माण कार्यको लागी(संसोधन)ढुङ्गा, गिट्टी, तथा वालुवा निकाल्ने अवस्थामा खोला तथा नदीहरुलाई प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गरिनु पर्ने भएकोले यो कार्य अगाडी बढाइएको छ ।

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

१.४ प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन (IEE) को उद्देश्य

प्रतापपुर गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र अवस्थित चोर्निया घोलाको वन तथा वस्ति क्षेत्र नपर्ने क्षेत्रबाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवाको संकलन/उत्खनन् गर्दा स्थानीय जैविक, भौतिक, रासायनिक तथा सामाजिक-सांस्कृतिक वातावरणमा पर्ने असरहरुबारे लेखाजोखा गरी दिगो रुपमा गाउँपालिका भित्रको उक्त घोला क्षेत्रबाट ढुंगा, गिट्टी, तथा बालुवा संकलनमा टेवा पऱ्याउन प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण आ.ई.ई को प्रमूख उद्देश्य रहेको छ । अन्य विशिष्ट उद्देश्यहरु निम्मानुसार रहेका छन् :

- प्रस्ताव क्षेत्र एवं प्रभावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक, सामाजिक आर्थिक तथा सामाजिक वातावरणको लिखत तयार पार्ने
- प्रस्ताव कार्यान्वयनका कारणले वातावरणमा देखिन सक्ने सम्पुर्ण सकारात्मक तथा नकारात्मक असरहरु पहिल्याउने
- प्रस्तावको प्रभावहरु पहिचान, समीक्षा एवं वर्गीकरण गर्ने
- दिगो संकलन विधि कार्यान्वयनका लागि सिफारिस गर्ने
- प्रतिकूल प्रभावलाई न्युनिकरण गर्ने र अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने उपायहरु अवलम्बन गर्न सुझाव दिने
- प्रस्तावित क्षेत्रको प्रस्ताव कार्यान्वयनका लागि अनुगमन विधि तय गर्ने
- वातावरणिय व्यवस्थापन योजना स्पष्ट पार्ने
- प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावका सम्बन्धमा जानकारी गराई उचित निर्णय लिन निर्णयकर्तालाई सघाउ पुऱ्याउने

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

अध्याय दुई

२ प्रस्तावको सामान्य परिचय

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन र बिक्रीबाट ग्रामिण जनताहरुले रोजगार पाउनुका साथै गाउँपालिकालाई राजस्व प्राप्त भई देशको आर्थिक बिकासमा टेवा पुगिरहेको छ । यसबाट रोजगारीको अवसर श्रृजना भई ग्रामीण जनताको आर्थिक तथा सामाजिक अवस्थामा सुधार गर्न मद्दत पुग्ने देखिन्छ । त्यसैकारण ढुङ्गा,गिट्टी, बालुवाको व्यवस्थापन गरी त्यसमा आधारित उधोगका लागि आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थ दिगो रुपमा उपलब्ध गराउन नदी/खोला/खानी /घोला तथा अन्य सोहि प्रकृतिका सामग्री संकलन स्थलहरुको दिगो व्यवस्थापन नगरी नहुने चुनौति टड्कारो रुपमा रहेको छ ।

नदी/खोला/खानी /घोला तथा अन्य सोहि प्रकृतिका सामग्री संकलन स्थलहरुको व्यवस्थापनबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन, बिक्री, प्रशोधन तथा सदुपयोग गर्ने सम्बन्धमा सफल रुपमा कार्यान्वयन गर्नको लागि वातावरण संरक्षण ऐन तथा नियमावलीले निर्दीष्ट गरे अनुसार प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिबेदन आवश्यक हुने भएकाले यो प्रतिबेदन तयार गरिएको हो ।

२.१ प्रस्तावको प्रकार

नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम) जिल्ला प्रतापपुर गाउँपालिकामा स्थित चोर्निया घोलाबाट उत्खनन गरिने ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवाको दिगो एवं वातावरणमैत्री संकलन तथा उत्खनन कार्यका लागी गरीएको हो ।

२.२ प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरु

तालिका न.२.१ : प्रस्तावको प्रमुख विशेषताहरु

१.	प्रस्तावको नाम: नवलपरासी (वर्दघाट सुस्ता पश्चीम) जिल्ला प्रतापपुर गाउँपालिका अवस्थित चोर्निया घोलाबाट दिगो र वातावरण मैत्री रुपले ढुङ्गा, गिट्टि तथा बालुवा (नदीजन्य पदार्थ) उत्खनन तथा संकलन् गर्ने कार्यको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण अध्ययन ।	
२.	प्रस्तावको अवस्थिति:	
	प्रदेश :	लम्बिनी
	जिल्ला :	नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम), जिल्ला
	गाउँपालिका	प्रतापपुर गाउँपालिका (चुरे क्षेत्रमा नपर्ने)
	गाउँपालिकाका वार्डहरु :	प्रतापपुर गा. पा. वडा न. ८
३.	भौगोलिक/हावापानी प्रकृति एवं विवरण :	
	घोलाको नाम र प्रकार :	चोर्निया घोला नारायणी नदीको धार परिवर्तनबाट निर्मित ।
	भूवनोट : Terrain	नदी तटीय क्षेत्र, समथर क्षेत्र १००%
	माटो (Soil)	बलौटै, चिम्टाइलो माटो र ग्राभेल
	उचाई (समुद्र सतह माथिको)	समुद्री सतह देखी सबै भन्दा कम उचाईको भुभाग ८० मि. र सबै भन्दा ग भुभाग १२० मि.

	Upper point (Starting Point)	अक्षांश : ३०३७९१९.१४ देशान्तर : ७८१३६७.४८
	Lower Point (End - Point)	अक्षांश :३०३७५३२.९७ देशान्तर : ७८०७५६ .७६
	हावापानी Climate	उष्ण र शितोष्ण (Tropical)
	भूउपायोग	Cultivation, River Deposition
४.	संकलन/उत्खनन कार्य, स्थल र प्रकृया:	
	संकलन/उत्खनन क्षेत्र	चोनिया घोला क्षेत्र वडा नं ८
	संकलन/उत्खनन विधि	हाते औजारको प्रयोग गरेर मजदूरहरुबाट उत्खनन गरिने छ । प्राय मानव संसाधन, केही प्राविधिक उपकरण र ढुवानीका साधनहरुको प्रयोग गरी घोलामा जम्मा भएको गिट्टी, वालुवा र मिस्कट संकलन गर्ने । तर आवश्यकताको आधारमा गाउँपालिकाको विशेष अनुमतिमा निश्चित समय तोकी भारी उपकरण संचालन कार्यविधि र निर्देशिका बनाई सोही बमोजिम भारी उपकरण प्रयोग गरि संकलन गर्ने ।
	संकलन/उत्खनन् कार्यमा प्रयोग हुने सामाग्री वा मेशीनरी	सामान्यतया हाते औजार र उपकरणहरु प्रयोग गरिनेछन् । तर विशेष परिस्थितिमा कटान नियन्त्रण गर्दा स्काभेटरको पनि प्रयोग गरिनेछ । यसरी स्काभेटरको प्रयोग गर्दा स्काभेटर प्रयोग गर्ने ठाँउ तोकि निर्देशिका बनाई प्रयोग गर्नुपर्ने ।
	दैनिक/वार्षिक संकलन/उत्खननको परिमाण	दैनिक ३०० घ. मि. भन्दा कम हुने गरी (वातावरण संरक्षण नियमावलि २०७७)
	संकलन /उत्खनन् गरीने अवधि	असार, साउन र भदौको महिना वाहेक बर्षै भरी, सुर्योदय देखी सुर्यास्त सम्म - लुम्बिनि प्रदेशको नदिजन्य पदार्थ कार्यविधि २०७५को परीक्षेद ३ बमोजिम) ।
	संकलन/उत्खनन गरिने सामाग्रीहरु :	घोला क्षेत्रबाट ढुङ्गा, गिट्टी र वालुवा (मिस्कट तथा नदिजन्य पदार्थ) उत्खनन् गरिने छ ।
	प्रस्तावत अर्न्तगतका कार्यहरु :	संकलन, उत्खनन तथा ढुवानी कार्य गरिने छ ।
	प्रभावित गाउँपालिका /वडा नं.	प्रतापपुर गाउँपालिका वडा नं ६ र ८
	उत्खनन गर्ने कुल साईटहरु	कुल ३ वटा साईटहरु
	औषत गहिराई	०.५ मि
	उत्खननको परिमाण	दैनिक ६०१९८ घ. मि
५.	IEEप्रतिवेदनको वैधानिकता:	IEE प्रतिवेदन स्वीकृत भएको १ बर्ष सम्म

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, नवलपरासी (व.सु.प.) लुम्बिनी प्रदेश नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

२.३ प्रस्तावको विवरण

२.३.१ प्रस्तावको उद्देश्य

ढुङ्गा,गिट्टी, बालुवा जस्ता प्राकृतिक श्रोतहरुको संकलन/उत्खनन् कार्यका निम्न उद्देश्यहरु रहेका छन् ।

- ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको संकलन तथा उत्खनन् कार्यलाई दिगो एवं वातावरण मैत्री बनाउने ।
- रोजगारीका अवसरहरुको श्रृजना गरी राष्ट्रिय आय बृद्धि गर्न सघाउ पुर्याउने ।
- स्थानीय श्रोतको सदुपयोग गर्ने ।
- स्थानीय श्रोत संकलन र सदुपयोगको वैधानिक पद्धति कायम गर्ने ।
- स्थानिय बासीहरुलाई रोजगारमा बढि प्राथमिकता दिने ।
- प्रभावित क्षेत्रमा आएको आय आर्जनबाट बिकास निर्माणका कार्यहरुलाई बढि प्राथमिकता दिने ।

२.३.२ प्रस्ताव क्षेत्रको अवस्थिति

प्रस्ताव क्षेत्र नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम) जिल्ला प्रतापपुर गाउँपालिका स्थित चोर्निया घोलामा पर्दछ । प्रस्ताव क्षेत्रको अक्षांश, देशान्तर, संकलन/उत्खनन स्थल, उक्त स्थालमा जाने नजिकको पहुचमार्ग उल्लेख गरिएको छ साथै संकलन/उत्खनन क्षेत्रलाई नक्शामा देखाईएको छ । साथै, यस क्षेत्रलाई Location map र google map मा देखाएको छ ।

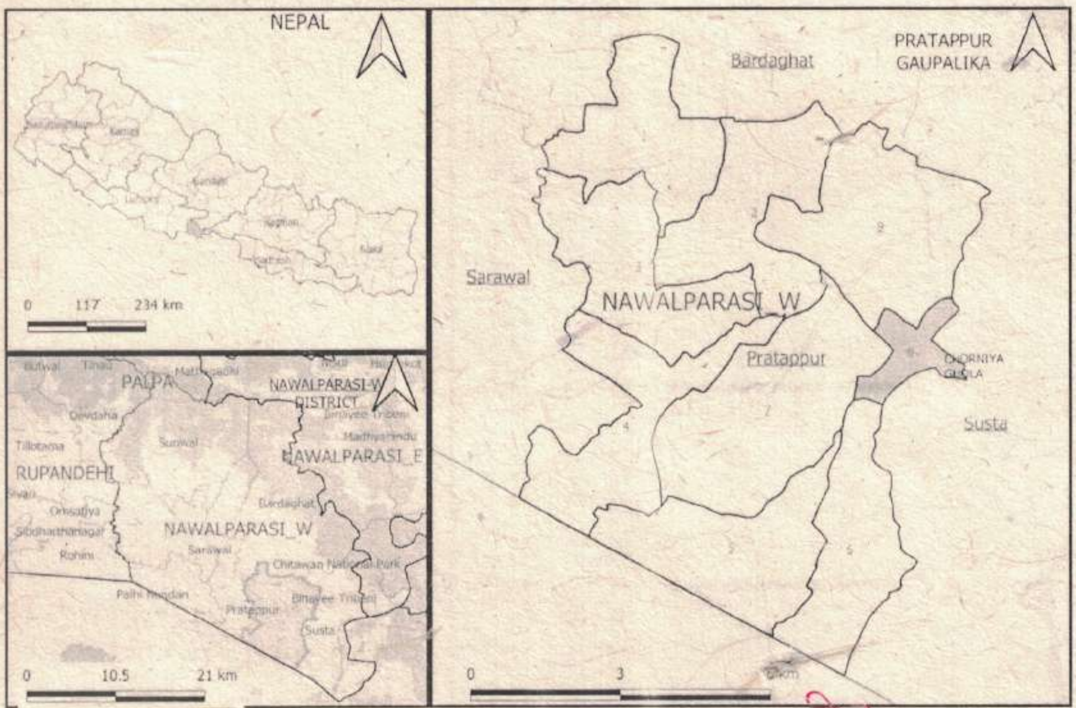

चित्र : प्रतापपुर गाउँपालिकाको GIS नक्सा

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प)
लुम्बिनी प्रदेश नेपाल

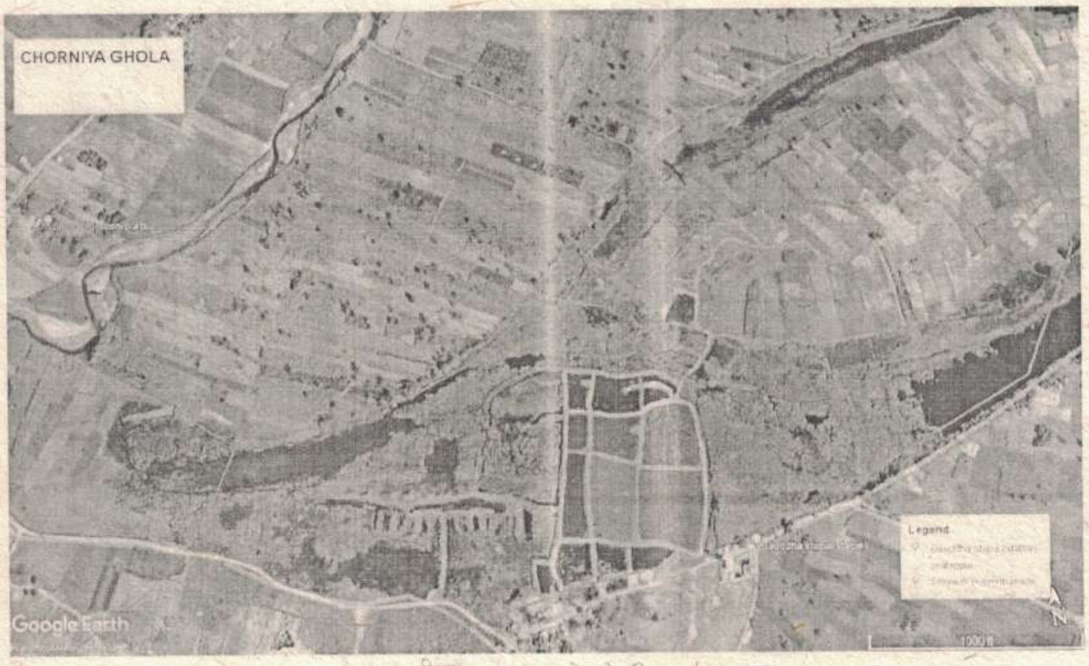

चित्र : उत्खनन क्षेत्रको *Google* नक्सा

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प)
लुम्बिनी प्रदेश नेपाल

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प)
लुम्बिनी प्रदेश नेपाल

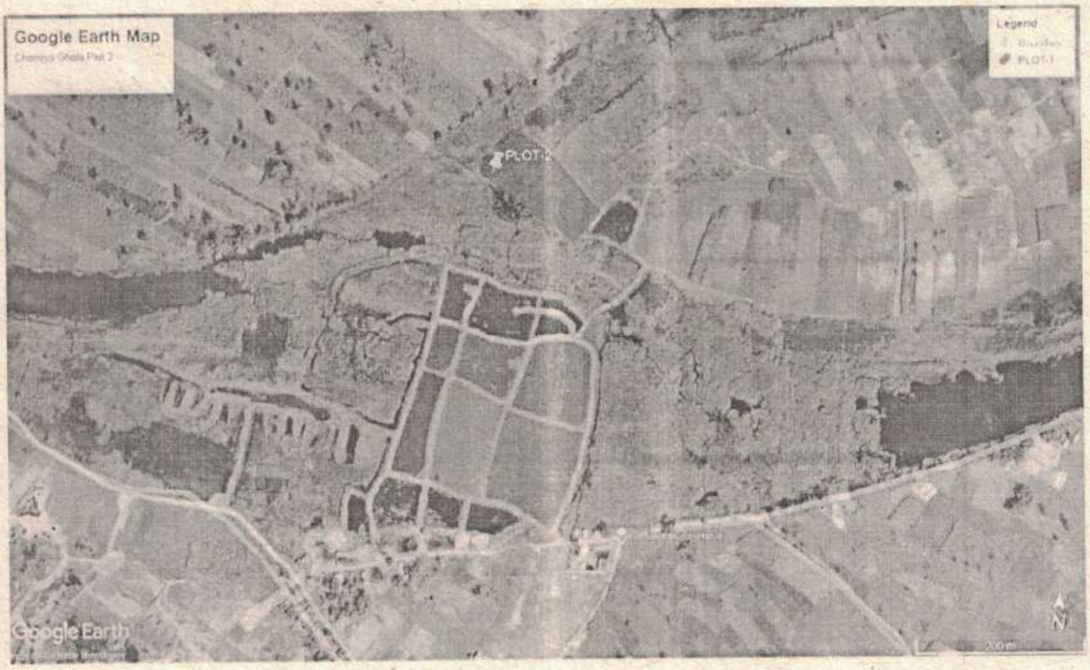

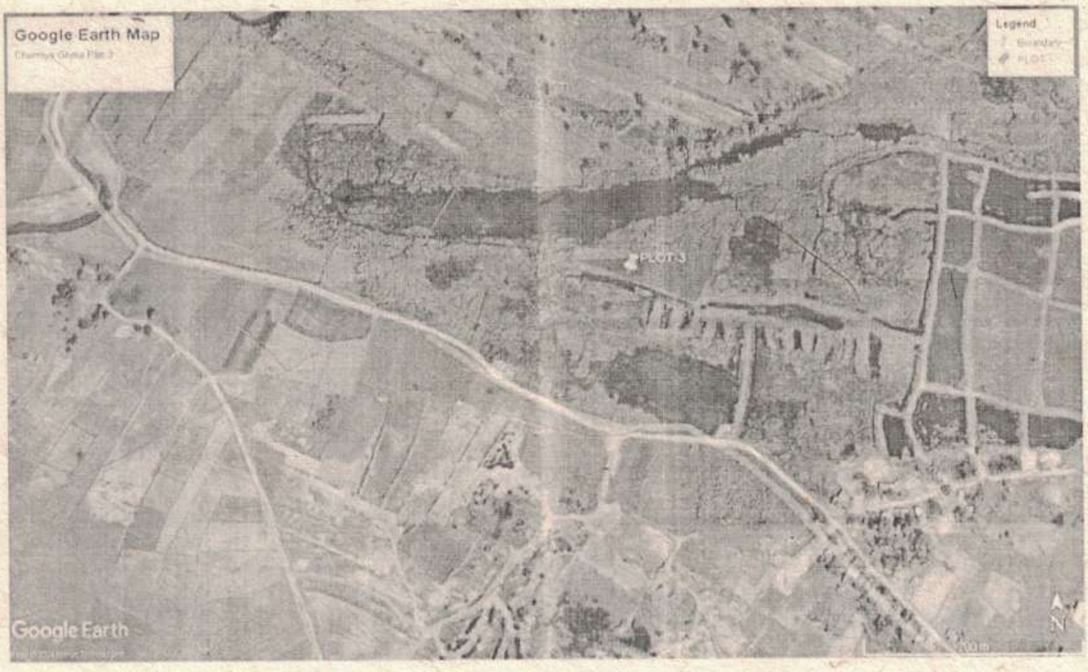

चित्र : उत्खनन क्षेत्रको *Google* नक्सा

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प)
लुम्बिनी प्रदेश नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

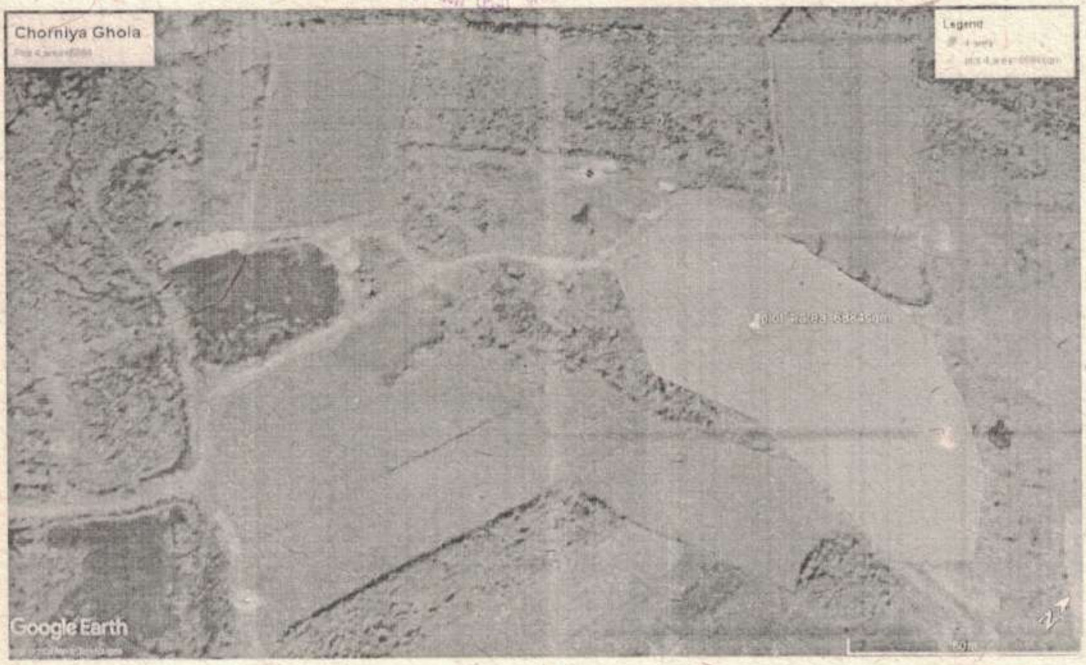

चित्र : उत्खनन क्षेत्रको *Google* नक्सा

२.३.३ प्रस्तावित क्षेत्रमा यातायातको पहुच

ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, संकलन/उत्खनन क्षेत्रमा पुग्नका लागि पहुचमार्ग निकै सहज रहेको छ । उत्खनन क्षेत्रमा पुग्न पुर्व-पश्चिम राजमार्गबाट करिब १/२ देखि १ घण्टा र गाँउपालिकाको कार्यलयबाट करिब २० देखि २५ मिनेट मात्र समय लाग्दछ । सबै उत्खनन क्षेत्रमा पहुँच मार्ग ग्रावेल, पक्कि सडक र केहि ठाउँमा कच्चिसडक रहेको छ र यस वाटोमा राम्रो संङ्ग टिप्पर,ट्राक्टर र ढुवानीका साधनहरु चल्न सक्दछन् ।

२.३.४ प्रस्तावको क्षेत्र निर्धारण

नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम) जिल्लाको प्रतापपुर गाउँपालिकामा रहेका चोर्निया घोलामा ढुंगा गिट्टी, बालुवा उत्खनन्/संकलन क्षेत्र रहेको छ । यस बाट वार्षीक १६,४६४.६० घ.मि. उत्खनन् र ढुवानी गर्न सिफारीस गरिन्छ ।

उच्च प्रभाव क्षेत्र

यो क्षेत्रमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवा संकलन तथा उत्खनन गरिने स्थल पर्दछ । संकलन तथा उत्खनन गरिने स्थलबाट ५० देखि १५० मी. सम्म पर्ने वरपरका क्षेत्र तथा सडकलाई उच्च प्रभाव क्षेत्रमा राखिइएको छ ।

न्यून प्रभाव क्षेत्र

नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चिम) जिल्लाको प्रतापपुर गाउँपालिका वडा न. ८ मा अवस्थित चोर्निया घोलाको संकलन तथा उत्खनन स्थलबाट १५० मी. देखि ५ कि. मी सम्म पर्ने वरपरका क्षेत्रलाई राखिईएको छ ।

ढुंगा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन र संकलन क्रसिंग र विक्रिवितरण तथा क्रसर उधोग स्थापना र संचालनलाइ व्यवस्थीत गर्ने कार्यविधि २०७५ (जि.स. स. नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चिम)) अनुसार निम्न मापदण्डलाई मध्यनजर गरिएको छ ।

अनुसूची - ३

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, चट्टान, दहत्तर बहत्तरको उत्खनन र सङ्कलन सम्बन्धि मापदण्ड

(दफा ११ संग सम्बन्धित)

क्र.सं.	विवरण	तराई भित्री मधेशमा	पहाडी क्षेत्रमा
(क)	तालतलैया र धार्मिक महत्वका पोखरी	१ कि. मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(ख)	हाईटेन्सन लाईनबाट	५०० मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(ग)	शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य संस्था, धार्मिक सांस्कृतिक र पुरातात्विक महत्वका स्थान, सुरक्षा निकायबाट	१ कि.मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(घ)	निकुञ्ज, आरक्ष क्षेत्र	१ कि.मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(ङ)	घनाबस्तिबाट	१ कि.मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(च)	वन क्षेत्रबाट	१ कि.मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(छ)	पक्की एवम झोलुंगे पुलबाट	५०० मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(ज)	राजमार्गबाट	५०० मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(झ)	अन्तर्राष्ट्रिय सिमानाभित्र	कम्तिमा १ कि.मि. बाहिर	कम्तिमा १ कि.मि. बाहिर

२.३.५ संकलन/उत्खनन र ढुवानी (कार्य र विधि)

कार्यविधि २०७५ (जि.स.स. नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम) को कार्यविधि अनुसार निर्दीष्ट क्षेत्रबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको संकलन/उत्खनन कार्य हात र हाते औजारहरु जस्तै कुटो, कोदालो, गैति, साबेल आदिबाट गरिने छ । ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन् कार्यमा संलग्न जनशक्तिलाइ समाज तथा वातावरणमा पर्न सक्ने प्रतिकुल प्रभाव बारे सचेत गराइने छ । पानी भएको क्षेत्रमा संकलन/उत्खनन् कार्य नगर्ने र संकलन/उत्खनन कार्य दिउसो मात्र गरिने छ । वर्षाको समयमा संकलन/उत्खनन् कार्य गरिने छैन र अन्य समयमा ढुवानी कार्य गर्न टलि तथा ट्राक्टरको प्रयोग गरिने छ । र वर्षात्मा आउने वाढी पहिरोवाट खोलाको वहाव परिवर्तन वा आधिक म्भउयकप्त हुन गई निकाल्नु पर्ने अवस्थामा समेत गाउंपालिका र जिल्ला समन्वय समितिको प्राविधिक निगरानिमा भारी मेशिनको प्रयोग गरि उत्खनन् गर्न सक्नेछ ।

मेसिन प्रयोग कार्ययोजना

सामान्यतया घोला क्षेत्रमा एक्साभेटर प्रयोग गर्न पाइदैन तर दैहायको बिशेष परिस्थितीमा मसिन प्रयोगको कार्ययोजना तयार गरेर मात्र मेसिन प्रयोग गर्न सकिनेछ ।

१. बाढि तथा जल उत्पन्न प्रकोपको खतरा दखिएको अवस्थामा जिल्ला दैविक प्रकोप उद्दार समितिको सिफारिशमा सो क्षेत्रको पदार्थ हटाउन ।

२. सार्वजनिक विकास निर्माणको आयोजनाका लागि उक्त आयोजनाको आइ.ई.ई. प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसारको परिमाणको व्यवस्था गर्न ।

३. प्रस्तावित संकलन क्षेत्रमा आइ.ई.ईमा उल्लेख भए अनुसारको मात्रा उत्खनन गर्ने उल्लेखित चारकिल्ला अथवा सो बमोजिम चारकिल्ला निर्धारण गरि गाउँपालिकाको अधिकृत र प्राबिधिक प्रतिनिधि कर्मचारीको रोहबरमा तोकिएको अवधिभित्र तोकिएको परिणाम निकाल्न ।

भारी मेशिन प्रयोग गरी गरिने उत्खनन् कार्य योजना (Excavation Plan)

उद्देश्य : यसको साधारण उद्देश्य भनेको प्राकृतिक प्रकोपको न्यूनीकरण गरी नदी र खोलाको बहावलाई कायम गर्न सहयोग गर्ने हुनु पर्नेछ ।

प्रस्तावित स्थान : चार किल्ला खुलेको, खोला (घोला) र स्थान Latitude/Longitude/Altitude, polygonal maps, Chainage

प्रस्तावित स्थानको अवस्थिति : प्रस्तावित स्थान विशेषको Latitude/ Longitude/Altitude, polygonal maps, chainage, length, bredth, वरिपरि रहको बस्तीको समुन्द्र सतहदेखिको उचाई , प्रस्तावित संकलन स्थलको समुन्द्री सतहदेखिको उचाई, प्रस्तावित क्षेत्र वरिपरिको सामाजिक, आर्थिक तथा जैविक विविधता सम्बन्धी जानकारी विल्कपको विश्लेषण -Alternative Analysis:

- मेशिन प्रयोग गरी उत्खनन् नगर्दा जैविक, आर्थिक र सामाजिक रूपमा पर्ने असरहरू
- मेशिन प्रयोग गर्दा हुने आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय प्रभाव असरहरू
- मेशिन प्रयोग गरी उत्खनन् गर्दाका फाईदाहरू
- मेशिन प्रयोग गरी उत्खनन् गर्ने समयाविध, दिन संख्या, कूल परिमाण
- मेशिन प्रयोग गर्ने हो भने सो मशिनको स्पेसिफिकेशन (विवरण) , मेशिनको संख्या, मशिनको क्षमता, बकेटको साइज, Cross Sectional Bucket Analysis आदि

तालिका न.२.२ मेसिन प्रयोग योजना मेशिन

मेशिन उपकरणको किसिम	
प्रयोग हुने स्काभेटरको संख्या	
प्रयोग गर्ने क्षेत्र	
प्रयोग गर्ने कारण	
प्रयोग गर्ने समय	
प्रयोग गर्ने महिना	
विधि, प्रकृया	
अधिकतम गहिराई एवं लम्बाइ र चौडाइ	
च्यानेज	
अनुमानित निकालिने परिमाण (प्रति महिना)	
मूख्य बस्ती देखि मेशिन उपकरणको प्रयोग गर्ने क्षेत्र सम्मका औषत दुरी	
स्थानीय रोड देखि मेशिन उपकरणको प्रयोग गर्ने क्षेत्र सम्म औषत दुरी	
अन्य संवेदनशिल क्षेत्र भए	

साथै २०७०/०२/२१ मा मन्त्रीपरिषद् को ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा समेतको व्यवस्थापनको राय-सुझावको बुंदा न ४ अनुसार राजमार्ग, खेतवारी, गाँउ, वस्ती, बजार, पुल जस्ता सार्वजनिक महत्वका क्षेत्रमा बाढी, पैह्रोले थुपारेको ढुंगा, गिटी, बालुवा, ग्रेगान हटाउनु पर्ने भएमा गाउँपालिकाको सम्बन्धित निकायहरुसंग समन्वय गरी रितपूर्वक प्राथमिकताका साथ हटाइ व्यवस्थापन गर्ने । संबन्धित निकायबाट त्यस्ता संवेदनशील क्षेत्रहरुको उचित संरक्षण र दीगो व्यवस्थापन गर्नुपर्ने । मेसिन औजार प्रयोग गरेर हटाउन सक्नेछ ।

बुंदा न ७ अनुसार वन, राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्षको मध्यवर्ती क्षेत्र तथा चुरे श्रृङ्खला आसपास श्रेत्र एवं अन्य संवेदनशिल क्षेत्रबाट ढुंगा, गिटी, बालुवा उत्खनन् गर्दा डोजर, स्क्याभेटर, लोडर जस्ता हेभी इक्युपमेन्ट प्रयोग गर्न नपाइने । तर माथि बुंदा ४ बमोजिम हटाउनु पर्ने भएमा मेशिन औजार प्रयोग गर्ने बाधा नपुग्ने । अन्य क्षेत्रको हकमा स्वीकृत IEE/EIA प्रतिवेदनमा उल्लेख भए बमोजिमका मेशिन औजार प्रयोग गर्ने । गाउँपालिको मेसिन औजार प्रयोग गर्नु परेमा निम्न किसिमको मेसिन प्रयोग गर्नेछ ।

२.४ प्रस्ताव क्षेत्रमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको दिगो उत्खनन/संकलन

नदीजन्य पदार्थ व्यवस्थापन कार्यविधि २०७५ अनुरुप उत्खनन् कार्यलाई वातावरण मैत्री र दिगो बनाउँनको लागि समष्टिमा तपशिल बमोजिमका नियमहरु पालना गर्नु जरुरी देखिन्छ ।

ढुंगा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन र संकलन क्रसिंग र विक्रिवितरण तथा क्रसर उधोग स्थापना र संचालनलाइ व्यवस्थीत गर्ने कार्यविधि २०७५ अनुसार मापदण्ड,

अनुसूची - ३

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, चट्टान, दहत्तर, बहत्तरको उत्खनन र सङ्कलन सम्बन्धि मापदण्ड

(दफा ११ संग सम्बन्धित)

क.सं.	विवरण	तराई भित्री मधेशमा	पहाडी क्षेत्रमा
(क)	तालतलैया र धार्मिक महत्वका पोखरी	१ कि. मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(ख)	हाईटेन्सन लाईनबाट	५०० मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(ग)	शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य संस्था, धार्मिक सांस्कृतिक र पुरातात्विक महत्वका स्थान, सुरक्षा निकायबाट	१ कि.मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(घ)	निकुञ्ज, आरक्ष क्षेत्र	१ कि.मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(ङ)	घनाबस्तिबाट	१ कि.मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(च)	बन क्षेत्रबाट	१ कि.मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(छ)	पक्की एवम झोलुंगे पुलबाट	५०० मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(ज)	राजमार्गबाट	५०० मि. बाहिर	५०० मि. बाहिर
(झ)	अन्तर्राष्ट्रिय सिमानाभित्र	कम्तिमा १ कि.मि. बाहिर	कम्तिमा १ कि.मि. बाहिर

२.४.१ संकलन/उत्खनन गरिने परिमाणको आंकलन

प्रभावित क्षेत्रमा स्थलगत अध्ययन गरेर निम्न तरिकाले ढुङ्गा,गिट्टी, बालुवा उत्खनन् र ढुवानि गरिने छ । यसरी घनमिटर निकाल्दा लम्बाइ, चैडाइ, गहिराई लाई गुणन गरेर निकालिएको हो ।

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

तालिका न.२.३: संकलन/उत्खनन गरिने परिमाणको आंकलन

तालिका न. २.३ : संकलन/उत्खनन गरिने परिमाणको आंकलन

सि.न.	चुरिया घोला उत्खनन् स्थानको नाम	लम्बाई	असौत चौडाई	औसत क्षेत्रफल	उत्खनन योग्य गहिराई	कुल परिमाण घन. मि.	उत्खनन योग्य परिमाण कुल परिमाणको दुई तिहाई प्रति वर्ष (घन मि.) ०.६६%	कैफियत
		मी.	मी.	ब. मी.	मी.			
१	चोर्निया घोला प्लट न १	98	94.3	9241.4	1.5	13862.1	9148.986	सुरु बिन्दु
२	चोर्निया घोला प्लट न २	87	41.36	3598.32	0.85	3058.57	2018.6562	
३	चोर्निया घोला प्लट न ३	123	26.52	3261.96	0.35	1141.69	753.5154	अन्तिम बिन्दु
४	चोर्निया घोला प्लट न ४	172.1	40	6884	1	6884	4543.44	
						वार्षिक उत्खनन सिफारिस जम्मा परिमाण (घन मि.)	**16,464.60**	
						नितिगत प्रति दिन सिफारिस उत्खनन योग्य परिमाण (घन मि.)	**60.98**	
						जम्मा सिफारिस परिमाण (घन फिट)	**5,81,442.41**	
						राजश्व प्रति वर्ष प्रति क्यू. फु (रु.)	**8.00**	
						भ्याट बाहेक कुल संकलित राजश्व (रु.)	**46,51,539.28**	
						कुल राजश्वको १३ % भ्याट (रु.)	**6,04,700.11**	
						भ्याट सहित जम्मा राजश्व (प्रति वर्ष) (रु.)	**52,56,239.39**	

अक्षरपि: बाउन्न लाख छेपन्न हजार दुइ सय उनान्चालीस दसमलव उनान्चालीस पैसा मात्र

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.पू.) लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

२.४ : संकलन/ उत्खनन गरिने नदिजन्य पदार्थको Composition र प्रस्ताव क्षेत्रको अवस्थिति

तालिका न. २.४ : संकलन/ उत्खनन गरिने नदिजन्य पदार्थको **Composition** र प्रस्ताव क्षेत्रको अवस्थिति

सि. न.	चुरिया घोला उत्खनन् स्थानको नाम	प्रतापपुर गा. पा. वडा नं	अक्षांश	देशान्तर	समुद्रि सतह देखिको उचाइ	पदार्थको अनुमानित प्रतिशत अनुपात			कैफियत
			(Northing)	(Easting)	मि.	ढुङ्गा %	गिट्टी / ग्राभेल %	बालुवा %	
१	चोर्निया घोला प्लट न १	८	३०३७९१९.१४	७८१३६७.४८	१२५	५०	३०	२०	सुरु बिन्दु
२	चोर्निया घोला प्लट न २	८	३०३७८१४ .६६	७८११९२ .८४	१२७	५०	३०	२०	
३	चोर्निया घोला प्लट न ३	८	३०३७५३२.९७	७८०७५६ .७६	१३०	५०	३०	२०	
४	चोर्निया घोला प्लट न ४	८	३०३७८४७.१८	७८१४६५.११	१२५	५०	३०	२०	अन्तिम बिन्दु

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प.) लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

अध्याय : तीन

३ अध्ययन विधि

यस प्रभावित क्षेत्रको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण अध्ययन गर्दा वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ तथा वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ र ढुंगा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन र संकलन क्रसिंग र बिक्रिवितरण तथा क्रसर उधोग स्थापना र संचालनलाइ व्यवस्थीत गर्ने कार्यविधि २०७५ (जि. स. स. नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम), लुम्बिनि प्रदेश) व्यवस्था भएका प्रकृयाहरुको अनुशरण गरी प्रारम्भिक वातावरण परिक्षणका लागि प्रस्तावित क्षेत्रमा गएर त्यहाँका स्थानिय बासीन्दाहरु, पदाधिकारी, बुद्धिजिबिहरु, राजनितिक दलका प्रतिनिधहरुसंग ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा निकाल्दा वातावरणमा पर्नजाने असरवारे छलफल गरेर वातावरणीय अवस्थाको अध्ययन गरिएका छ । यसको अध्ययन गर्दा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण विधिका निम्न सैद्धान्तिक पक्षहरुको प्रयोग गरिएको छ ।

३.१ प्रकाशित/ उपलब्ध जानकारी र तथ्याङ्को पुनरावलोकन एवं संश्लेषण

चोर्निया घोलाको प्रारम्भिक वातावरण परिक्षण गर्दा यस क्षेत्रको भौगोलिक अवस्था, भु उपयोगको स्थिति जस्ता भौतिक बातावरणसंग सम्बन्धित जानकारी प्राप्त गर्न टोपोग्राफी नक्सा, गाउँपालिका तथा जि.स.स. प्रोफाइलहरुको प्रयोग गरिएको छ । त्यसै गरी जैविक वातावरण सम्बन्धित जानकारी डिभिजन वन कार्यालय प्राप्त दस्तावेजहरुबाट प्रयोग गरिएको छ । सामाजिक आर्थिक अवस्था संग सम्बन्धित जानकारीका लागि डिभिजन वन कार्यालय, जिल्ला जनस्वास्थ कार्यालयबाट प्रकाशित प्रकाशनहरु, नक्साहरु तथा उपलब्ध तथ्यांकहरुका साथै बैधानिक र कानुनी नीति, ऐन, नियम, निर्देशिकाहरुका अध्ययन गरीएको ।

३.२ फिल्ड सर्भे एवं प्रस्ताव क्षेत्र अवलोकन

यस प्रारम्भिक बातावरण परिक्षणको उद्देश्यहरु पुरा गर्नका लागि जानकारी संकलनको विभिन्न तरिकाहरु जस्तै स्थलगत भ्रमण, समुह छलफल, घरधुरी सर्भेक्षण समेत गरिएको थियो । प्रस्तावित क्षेत्रको भौतिक तथा जैविक बातावरणीय जानकारीहरु उच्च प्रभाव क्षेत्र तथा मध्यम प्रभाव क्षेत्रबाट संकलन गरि विश्लेषण गरिएको छ । आर्थिक सामाजिक जानकारी प्रस्तावित क्षेत्रको संकलन गरि विश्लेषण गरिएको छ ।

फिल्ड सर्भे तथा प्रस्ताव क्षेत्र अवलोकन क्रममा प्रश्नावली, स्थानिय ब्यक्ति, गाउँपालिका पदाधिकारी तथा प्रतिनिधिहरु संगको अन्तरवार्ता, परामर्श बैठक, विषय विज्ञको स्थलगत भ्रमण आदि बिधिहरुको प्रयोग गरिएको थियो ।

उत्खनन को गहिराई निर्धारण

उत्खनन को गहिराई निर्धारणको लागी प्रत्येक उत्खनन क्षेत्र मा ३ ठाउँ खाडल खनी न्यूनतम गहिराइ निर्धारण गरियो । प्रत्येक उत्खनन क्षेत्र मा १.५ मी भन्दा धेरै गहिराई रहेतापनी वातावरणीय दृष्टी तथा एक्सपर्ट को सुझाव मा १.५ मी गहिराई मात्र तोकिएको छ ।

३.३ सार्वजनिक सूचना, सार्वजनिक भेला एवं सिफारिस पत्रहरु

सार्वजनिक सूचना

यो प्रारम्भिक वातावरण परिक्षण तयार गर्दा सरोकार बालाहरुको राय सुझाव हासिल गर्न मिति २०८०/१२/१५ गतेको मध्यन्न राष्टिय दैनिकमा सार्वजनिक सुचना प्रकाशन गरिएको थियो । त्यसपछि प्रस्ताव कार्यन्वयनका बारेमा आफ्ना बिचार, राय सुझाव प्रस्तुत गर्न अनुरोध गर्दै योजना क्षेत्र वरपरका कार्यालयहरुमा सार्वजनिक सुचना टाँस गरिएको थियो ।

सार्वजनिक भेला

स्थलगत सार्वजनिक सुनुवाइ गर्न स्थानिय बासी तथा सरोकारवालाहरु सँग मिति २०८०/१२/२१ का दिन राय सुझाव, सल्लाहलाई निम्न बुदामा दिईएको छ ।

क. स.	स्थान	सहभागिता संख्या			राय सुझाव तथा सल्लाहहरु
		पुरुष	महिला	कुल	
१	वडा न. ८ को कार्यलय	१२	१०	२२	• जनसुमदाय मा असर नपर्ने गरी उत्खनन कार्य गर्न पर्ने • धुलो नियन्त्रण गर्न पर्ने • बाटो मर्मत गर्नु पर्ने • स्थानीय जनाशक्तिको उपयोग गर्ने पर्ने • निरंतर अनुगमन गर्ने पर्ने • तोकेको परिमाण मात्र उत्खनन गर्ने

३.४ तथ्याङ्क विश्लेषण प्रभावहरुको पहिचान/अनुमान/मुल्याङ्कन, प्रभाव न्युनिकरण विधिहरुको पहिचान सुझाव एवं प्रतिवेदन तयारी

वातावरण सम्बन्धि बिभिन्न पक्षहरु बिचको आन्तरिक सम्बन्धको पहिचान गरि बिश्लेषण गर्नकालागि बिभिन्न बिषय बिज्ञहरु सम्मिलित टोलीले छलफल गरेको थियो । वातावरणीय प्रभावको पहिचान र यसका संभावित न्युनिकरण तथा बढोत्तिकरणका उपायहरु बारे र वातावरणीय अनुगमन योजनाको तयारीको बारेमा टोलीले सामुहिक निर्णय गरेको थियो । त्यस क्षेत्रको भौतिक, जैविक, आर्थिक सामाजिक तथा साँस्कृतिक वातावरण बारे स्थलगत तथ्यांक संकलन गरि वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ अनुसार न्युनिकरणका उपाय तथा अनुगमन योजना समेत प्रस्तुत गरिएको छ । कुनै पनि काम गर्दा त्यसका सकरात्मक र नकारत्मक असरहरु पर्दछन् यसरी ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा निकाल्दा बिभिन्न किसमका सामाजिक, आर्थिक, भौतिक, संस्कृतिक प्रभावहरु पर्दछन् ।

अध्याय : चार

४ विधान, नीति, कानुनी व्यवस्था निर्देशिका, मापदण्ड एवं सम्मेलनहरुको पुनरावलोकन

विद्यमान सान्दर्भिक नीति तथा कार्यनीतिहरु

नेपालको संविधान

नेपालको संविधान, २०७२ ले प्रत्येक व्यक्तिलाई स्वच्छ र स्वस्थ बातावरणमा बाँच्ने हक हुने छ भनी धारा ३० अन्तर्गत स्वच्छ बातावरण को हकलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेकोछ । त्यस्तै धारा ५१ को उपधारा ६ मा राज्यका नीतिहरु अन्तर्गत प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण, संवर्धन र उपयोगका सम्बन्धमा विभिन्न नीतिहरु अवलम्बन यस संविधानले गरेको छ । उपधारा ६ (१) अनुसार राष्ट्रिय हित अनुकूल तथा अन्तरपुस्ता समन्यायको मान्यतालाई आत्मसात गर्दै देशमा उपलब्ध प्राकृतिक स्रोतसाधनको संरक्षण, संवर्धन र वातावरण अनुकूल दिगो रूपमा उपयोग गर्ने र स्थानीय समुदायलाई प्राथमिकता र अग्राधिकार दिँदै प्राप्त प्रतिफलहरूको न्यायोचित वितरण गर्ने नीति राज्यले अवलम्बन गर्ने छ । उपधारा ६ (४)अनुसार राज्यले जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र नदीको व्यवस्थापन गर्दै दिगो र भर पर्दो सिंचाइको विकास गर्ने नीति लिएको छ ।

४.१ वातावरण सम्बन्धित नीति

नेपाल सरकारले विकास आयोजना तथा उद्योग स्थापना गर्दा वतावरणमा पर्न सक्ने असरहरुलाई ध्यानमा राखी छैटौं योजना अवधि (२०३७-२०४२) देखि नै वातावरण संरक्षणमा सजगता देखाउँदै केही चुनिएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु संचालन गर्न वातावरणीय अध्ययनको आवश्यकता औल्याएको थियो ।

यो नीतिलाई सातौ योजना अवधिमा (२०४२-२०४७) केही विस्तार गरी ठुला आयोजना तथा कार्यक्रमहरु संचालन गर्दा वातावरणीय अध्ययनको आवश्यकतामा जोड दिइएको थियो । तर बातावरण संरक्षण र त्यसको सुनिश्चितताका लागि नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७ मा पहिलो पटक ब्यबस्था भए पछि आठौं योजना (२०४९-२०७७) ले यसलाई अझ सुदृढ गर्न वातावरणीय अध्ययनका लागि एक राष्ट्रिय पद्धति स्थापनाको सोच राख्दै सडक, जलविधुत, उधोग,सिंचाई, खानेपानी तथा ढलनिकास जस्ता ठूला आयोजनाको लागि वातावरणीय अध्ययन गर्नु पर्ने कुरामा जोड दियो ।

राष्ट्रिय वातावरण संरक्षण नीति २०७६

यस नीति ले IEE र EIA ले तोके बमोजिम बातावरण व्यवस्थापन योजना पालान नगरेको खण्ड मा रु ५ लाख देखि ५० लाख सम्म जरिवाना तिराउन सक्ने व्यवस्था गरेको छ । यस नीतिले जरिवानाको माध्यमबाट बातावरण सुधार गर्ने लक्ष्य राखेको छ ।

राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति २०७६

यस नीतिले जलवायु परिवर्तनको विषयलाइ राष्ट्रिय विषयको रुपमा लिएको छ । यस नीतिको मुख्य उद्द्श्य पारिस्थितिकिय प्रणालीमा आधारित उत्थानशिलताको विकाश र green businessको प्रवर्धन रहेको छ । यस नीतिले सरकार तथा अन्य निकाएका नीति तथा कार्यक्रममा जलवायु परिवर्तनको विषय संलग्न गराउने उद्द्श्य राखेको छ ।

४.२ वन ऐन २०७६

यस वन ऐन २०७६ भदौ ५ गते पारित भएको हो । यसमा दीर्घकालीन र अल्पकालीन उद्देश्यहरुका साथै प्रमुख प्राथमिकता प्राप्त कार्यकम र टेवामुलक कार्यकम गरी दुई किसिमका कार्यक्रमहरुको ब्यबस्था गरेको छ । दिर्घकालीन उद्देश्य अन्तर्गत जनसाधारणको आधारभुत आवश्यकता काठ, दाउरा, डालेघांस र अन्य वन पैदावार सहज रुपमा उपलब्ध गराउने, परिस्थितिकिय प्रणाली र बंशाणु श्रोतको संरक्षण तथा वन व्यवस्थापन, वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरुको विकास गरी राष्ट्रीय तथा स्थानीय अर्थतन्त्रमा योगदान गर्ने, रोजगारी तथा आयस्रोतको अवसर तयार

गर्ने रहेको छ । यसका प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रमहरुमा सामुदायक वन तथा नीति वन, राष्ट्रिय वन तथा कबुलियति वनका अतिरिक्त वन पारिस्थतिकिय प्रणाली र वंशाणु श्रोत संरक्षण रहेको देखिन्छ ।

नेपाल सरकारको वन क्षेत्रमा कार्यान्वयन संरचना (Implementation Mechanism) को रुपमा गैह्काष्ठ वन पैदावर र औषधिजन्य तथा सुगन्धित वनस्पति (NTFPs & MAOs) को संरक्षण व्यवस्थापन र खेती शुत्र गर्ने तथा जैबिक बिबिधता अभिलेखिकरण (Biodiversity Registration) आदि कुराहरुलाई उठाइएका छन् भने यसलाई प्रमुख कार्यनीतिका रुपमा अगाडी बढाइएको छ । जडिबुटी तथा गैह्र काष्ठ वन पैदावार बिकास नीति २०६१, जैबिक बिबिधता सम्बन्धि रणनीति २०५० पनि मुख्य सान्दर्भिक नीतिका रुपमा रहेका छन ।

सहस्राब्दि विकास लक्ष्य (Millennium Development Goal) का आठ लक्ष्य मध्ये बातावरणीय स्वच्छताका सुनिश्चिता र अति विपन्नताको उन्मुलन (Ensure Environment Sustainability & Eradicate Extreme Poor Hunger) भनी जिविकोपार्जन र बातावरण सन्तुलनलाई जोड दिईएको छ । चालु तिन बर्षिय अन्तरिम योजनाले गरिबी निवारण र वन श्रोत्र (Forest Resources) को दीगो संरक्षणलाई अंगिकार गरेको छ । यसैले विद्यमान वन नीतिले गैह्काष्ठ वन पैदावारको संरक्षण र व्यबस्थापनामा जोड दिएको छ ।

४.३ सान्दर्भिक ऐन तथा नियमहरु

४.३.१ वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ र वातावरण संरक्षण नियावली २०७७

विकास आयोजना तथा कार्यक्रमहरु संचालन गर्दा बातावरणीय पक्षलाई समावेश गर्नुपर्ने अवधारण अनुरुप नेपाल सरकारद्धारा वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ तथा बतावरण संरक्षण नियमावली २०७७ उक्त ऐनको दफा ३ र ४ मा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण/वातावरण प्रभाव मुल्यांकन (BES/IEE /EIA) गर्नु पर्ने प्रस्तावहरु र प्रस्ताव स्विकृत नगराई कार्यान्वयन गर्न नहुने व्यवस्था गरिनुका साथै यस प्रस्ताव सन्दर्भमा वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ को नियम ३ संग सम्बन्धित अनुसूचि १ (अ) को दफा १४ मा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण गर्नु पर्ने उल्लेख भएको छ । सोही नियमाबलीको परिच्छेद २ नियम ७ संग सम्बन्धित अनुसुचि ५ मा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन तयार गर्दा खुलाउनु पर्ने कुराहरु उल्लेख गरिएको छ । उक्त नियमाबलीमा अन्य व्यवस्थाका अतिरिक्त प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गर्नु पूर्व सम्बन्धित निकायबाट सोको कार्यसुची स्वीकृत गराउनुपर्ने प्रावधान समेत रहेको छ ।

४.३.२ वन सम्बन्धि ऐन तथा नियमहरु

बन जंगलको संरक्षण गरी बातावरणको प्रबर्धन गर्न र वन पैदावारको समुचित सदुपयोग गरी जनताको आधारभुत आबश्यकता परिपुर्ति गर्न नेपाल सरकारको वन ऐन २०४९ र वन नियमावली २०५१ जारी गरेको छ । सोहि ऐनको दफा २० र २१ मा सरकारद्धारा ब्यबस्थित वनको दिगो व्यवस्थापनका लागि कार्ययोजना तयार गरी स्वीकृत गर्नु पर्ने तथा कार्ययोजनाले निर्दीष्ट गरेको बाहेक अन्य कुनै पनि कार्य गर्न गराउन नपाईन कानुनी प्रावधान रहेको छ । सोही ऐनको दफा २२ मा सरकारद्धारा व्यबस्थित वनको वन पैदावारको स्वामित्व तथा बिक्री बितरण गर्ने व्यवस्था गरेको पाईन्छ । ऐनको उक्त दफाहरुलाई वन नियमाबली २०५१ को परिच्छेद २ मा थप स्पष्ट पारेको छ । जसमा वन ब्यवस्थापन कार्ययोजनामा समावेस हुनुपर्ने कुराहरु, वनपैदावार संकलन गर्दा अपनाउनु पर्ने तरिका, बिक्री, व्यवस्थापन, निकासी गर्ने अवधि तथा कस्तो अवस्थामा वन पैदावार संकलन र बिक्री गर्न नपाईने आदि उल्लेख गरेको छ ।

यसका अतिरिक्त वन ऐन २०४९ को परिच्छेद १३ को दफा ६८ ले कुनै राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त आयोजना संचालन गर्दा वातावरणमा उल्लेख प्रतिकुल असर नपर्ने भएमा र वन क्षेत्र प्रयोग गर्नु बाहेक अन्य बिकल्प नभएमा नेपाल सरकारले राष्ट्रिय वन प्रयोग गर्न दिन सक्ने प्रावधान गर्दै वन नियमावलीको नियम ६५ ले यस्तो आयोजना संचालन गर्दा कसैलाई हानी नोक्सनी पुग्न गएमा सम्बन्धित आयोजनाले क्षतिपुर्ति दिनु पर्ने प्रावधान गरी जनसाधारणको मौलिक हकको सुरक्षको प्रत्याभुति दिएको छ ।

४.३.३ भु तथा जलाधार संरक्षण ऐन २०३९ तथा नियमावली २०४२

भु तथा जलाधार संरक्षण ऐन २०३९ तथा भु तथा जलाधार संरक्षण नियमावली २०४२ मा जलाधार क्षेत्रहरमा भु-क्षय तथा बाढी पहिरोको प्रकोपलाई नियन्त्रण तथा न्युनिकरण गर्न बिभिन्न प्राबधनहरु समावेस गरिएको छ ।

४.३.४ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ उपदफा २ घ(६) बमोजिम गाउँपालिकाको आफ्ना क्षेत्रभित्रका नदी नालाको ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो, स्लेट, खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक एवं खानीजन्य वस्तुको बिक्री तथा निकासी शुल्क दस्तुर सङ्कलन गर्न सक्ने कानुनी प्रावधान रहेको छ ।वातावरण संरक्षण तथा व्यवस्थापनका लागि स्थानीयका वातावरण शाखा पुर्णरुपले जिम्मेवार रहने छन्भन्ने समेतको व्यवस्था रहेको छ ।

४.३.५ जलश्रोत ऐन सम्वन्धि ऐन तथा नियमहरु

जलश्रोत ऐन २०४९ र नियमावली २०४९ मा पानीको कारणले भुक्षय, बाढी तथा पहिरो हुन गई जमिनको क्षति हुने कुराको साथै जल प्रदुषण पनि बढ्ने हुनाले वातावरणमा पर्ने यस्ता दुष्प्रभावहरुको न्युनीकरणका प्रावधानहरु उल्लेख गरीएका छन् । ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको संकलन/उत्खनन् कार्यले बसोबास क्षेत्रमा पर्ने बातावरणीय प्रभावहरुको न्युनीकरण गर्न प्रस्तावको बातावरणीय विश्लेषण गरी प्रभाव नियन्त्रण र सुरक्षाका उपायहरु अवलम्बन गर्न प्रस्तावकलाई अनिवार्य गरिएको छ ।

४.४ निर्देशिका तथा दिग्दर्शनहरु

४.४.१ राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन निर्देशिका २०५०

नेपाल सरकारले आठौं योजनको नीति कार्यन्वयनमा सहयोग पुगोस भन्नाको लागि वातावरण संरक्षण ऐन र वातावरण संरक्षण नियमावली ल्याउनु अगाडी नै एक राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन निर्देशिका २०५० लागु गरिसकेको छ । यो निर्देशिकाले अध्ययनको क्रममा जनसहभागिता जुटाउनु पर्ने, आबश्यक सुचनाहरको संकलन गर्ने, विवादका विषयहरुको गम्भिरताको मुल्याङ्कन गर्ने र वातावरणीय अध्ययनको लागि बिषयहरुको प्राथामिकताक्रम निर्धारण गर्ने कुराहरुलाई प्राथामिकताक्रम निर्धारण गर्ने कुराहरुलाई प्रष्ट रुपमा जोड दिएकोछ । त्यसै गरि बातावरणीय योजना तर्जुमा निर्देशिका २०५५ र बतावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन निर्देशिका २०६२ समेत जारि भएको पाईन्छ । यसका साथै मन्त्री परिषदको मिति २०६६/१२/१७ को निर्णय तथा व्यवस्थापिका संसद, प्राकृतिक श्रोत साधन समितिको निर्देशनले ढङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन सम्वन्धि जिल्लागत रुपमा एकीकृत कार्य योजना बनाउने, विशेषज्ञा टोलीबाट संकलन गर्न हुने वा नहुने भन्ने क्षेत्रको पहिचान गर्ने, जिल्ला अनुगमन तथा समन्वय समितिले Strategic Environment Assessment गर्ने रणनीति बनाउने आदि उल्लेख गरेको पाईन्छ ।

४.४.२ वन ऐन २०४९ तथा वन नियमावली २०५१

नेपाल सरकारले वन ऐन २०४९ तथा वन नियमावली २०५१ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी वन क्षेत्रको लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको कार्यसुची तथा प्रतिबेदन दिग्दर्शन २०६१,वन पैदवार (काठ र दाउरा) संकलन र बिक्री वितरण निर्देशिका २०५७ र वन पैदवार बिक्री बितरण निर्देशिका २०६० लागु गरेको छ । साथै सामुदायीक वन विकास कार्यक्रमको मार्गदर्शन २०५८ (संसोधन सहित) र सामुदायीक वन श्रोत सर्भेक्षण मार्गदर्शन २०६१ मा सरकारद्धारा व्यवस्थित वेन सामुदायीक वनको रुपमा वन उपभोक्ता समुहलाई हस्तान्तरण गर्दा अपनाउनु पर्ने प्रकृयाका बारेमा उल्लेख गरिएको छ ।

४.४.३ अन्तराष्ट्रिय कानुन तथा सम्झौता

माथि उल्लेख गरेका ऐन नियमका अतिरिक्त नेपाल पक्ष भएका वातावरण सम्बन्धि केही अन्तराष्ट्रिय कानुनहरुलाई प्रस्ताव कार्यान्वयनका लागि प्रारम्भिक वातावरण परिक्षणका क्रममा ध्यान दिनु पर्ने जरुरी देखिन्छ । नेपालले हस्ताक्षर तथा अनुमोदन गरेका अन्तराष्ट्रिय स्तरका विभिन्न सन्धि वा महासन्धिहरुमा महत्वपुर्ण दस्तावेजको रुपमा रहेका छन् । यस्ता अन्तराष्ट्रिय सन्धि तथा वा महासन्धिहरु दक्षिण पूर्वी एशिया तथा प्रशान्त क्षेत्रको लागि विरुवा संरक्षण सम्झौता

-Plant protection Agreement for South East Asia and Pacific, February -27,1956,Rome), जैविक विविधता सम्बन्धि महासन्धि (Convention n Biological Diversity, June -5, 1992,Rio De Jenerio),संकटापन्न जंगली वनस्पति तथा जीव जन्तुका प्रजातीको अन्तराष्ट्रिय व्यापार सम्बन्धि (CITES Convention on international Trade in Endangered Species or Wild Flora and Founa, March -3,1973, Washington) जल पंक्षिको बसोबास जस्ता अन्तराष्ट्रिय महत्वका सिमसार सम्बन्धि महासन्धि वा रामसार महासंधि (Convention on Wetlands or international importance, February-2,1971), विश्व सांस्कृति तथा प्राकृतिक सम्पदा संरक्षण सम्बन्धि महासंधि (November-23,1972, Paris), अन्तराष्ट्रिय ट्रपिकल (Tropical) काष्ठ सम्झैता आदि प्रमुख छन् । यी महासन्धिहरुले प्राकृतिकको व्यवस्थापन तथा जीव र वनस्पति संरक्षणको सुनिश्तिाबाट बातावरण संरक्षण गर्न आवस्यक प्रावधानको व्याख्या गरेका छन् ।

४.५ ढुङ्गा, गिट्टी वालुवा तथा मिस्कट संकलन सम्बन्धमा सर्वोच्चको निर्णय

प्राकृतिक स्रोत र साधनको बचाउ गर्नका लागि जिल्ला बारा सपही न. पा. वडा नं ९ घर भै हाल काठमाण्डौ जिल्ला काठमाण्डौ महानगरपालिका वडा नं ३२ अनामनगर बस्ने अधिवक्ता नारायण प्रसाद देवकोटाले सम्मानित सर्वोच्च अदालतमा दायर गर्नुभएको रिट निवेदनको सुनुवाईको सन्दर्भमा सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०६७ श्रावण २१ गते एउटा महत्वपूर्ण आदेश जारी भएको छ । सो आदेशमा अन्य कुराको अतिरिक्त खास गरी देहायका कुराहरू उल्लेख गरिएका छन् :-

१. ढुङ्गा, बालुवा आदी प्राकृतिक स्रोत हुन् । प्राकृतिक स्रोत Public Trust Doctrine अनुसार कुनै व्यक्तिको Ownership मा हुन सक्दैन । प्राकृतिक स्रोत सबै नेपालीको Common Benefit कर सार्वजनिक हित हुने काममा मात्र प्रयोग हुन सक्दछ ।

२. प्राकृतिक स्रोतको संकलन तथा उत्खनन् प्रयोग आदी गर्दा विद्यमान प्रचलित कानून अनुसारवातावरणमा कुनै प्रकारको प्रतिकुल प्रभाव नपर्ने गरी मात्र गर्नुपर्नेछ ।

३. कानूनी व्यवस्था अनुसार कुनै योजना, आयोजना वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सम्बन्धमा प्रस्ताव तयार गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यस्तो प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणीय प्रभाव र परीक्षण मूल्यांकन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसरी वातावरणीय प्रभाव र परिमाण मूल्यांकन गर्नु भनेको वातावरणलाई असर पार्ने नपार्ने र पार्ने भए त्यस्तो प्रभावलाई हटाउने वा कम गर्ने अध्ययन र मूल्यांकन हो । वातावरण संरक्षण नियमावलीको व्यवस्था अनुसार वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन गर्दा सार्वजनिक सूचना जारी गरी गाउं विकास समिति वा गाउंपालिका वा त्यस क्षेत्रको स्कूल, अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी तथा सरोकारवाला व्यक्ति वा संस्थाबाट सुझाव लिने र उनीहरूको सुझाव अनुरुप प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने वा नहुने सम्बन्धमा स्थानीय जनता वा निकायको विशेष भूमिका हुने देखिन्छ । यो व्यवस्था फौज्दारी मुद्दामा सर्जमिन गर्ने र सर्जमिनका भरमा कसैलाई दोषी नठहऱ्याउने व्यवस्था सरह हो । वातावरण प्रदुषण हुने वा नहुने भन्ने कार्य उल्लेखित निकायका व्यक्तिहरूले दिएको व्यक्तिगत विचार र रायले यकिन र निर्धारण गर्ने विषय होईन । वातावरण प्रदुषण हुने वा नहुने भन्ने कुरा सम्बन्धीत आयोजनाको प्रस्ताव प्राप्त भएपछि नेपाल सरकारको आफ्नो वा कुनै निष्पक्ष विशेषज्ञ जस्तै भू-गर्भ विद्, भुगोल विद्, भौतिक शास्त्री, रसायन शाष्त्री, वातावरण विशेषज्ञ, जलस्रोत विशेषज्ञ, वन, वन्यजन्तु विशेषज्ञ, तथा अन्य विशेषज्ञ तथा अर्थशाष्त्री सहित रहेको टोलीले प्रस्तावको सन्दर्भमा प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने स्थलको वैज्ञानिक अध्ययन विश्लेषण गरी प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरण प्रदुषण हुने वा नहुने यकीन हुने विशुद्ध प्राविधिक विषय हो । तर विद्यमान कानूनी व्यवस्था हेर्दा प्रस्तावक आफैले सार्वजनिक सूचना जारी गरी उल्लेखित व्यक्ति र संस्थाहरूको विरोध वा समर्थनमा प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा प्रदुषण हुने वा नहुने Determine (निर्धारण) हुने कानूनी व्यवस्था नै अव्यवहारीक, अनुपयूक्त र त्रुटीपूर्ण देखिन्छ ।

उमेश बहादुर यादव
अध्यक्ष

४. अब यस्ता उद्योग सञ्चालन गर्ने इजाजत दिनु अगाडी सरकार आँफैले विशेषज्ञ टोलिद्वारा उद्योग स्थापना गर्न इच्छुक प्रस्तावकको प्रस्तावमा Field visit समेत गराई प्रतिवेदन लिई सरकारले गठन गरेको टोलिले दिएको राय अनुसार कति हदसम्म ढुङ्गा, रोडा, बालुवा झिक्न दिंदा वातावरणीय सन्तुलन विग्रदैन हेरी त्यति हदसम्म मात्र रोडा, ढुङ्गा झिक्न अनुमति दिनु । त्यसरी वैज्ञानिक आधारमा उत्खनन गर्ने कुरा निर्धारण गरी त्यही हद ननाघ्ने गरी मात्र इजाजत दिने, त्यसको अनुगमन् गर्ने र इजाजत अवधि समाप्त भएपछि सो क्षेत्रलाई उद्योग स्थापना गर्नेले नै यथास्थितिमा ल्याउने शर्त तोक्नु ।

५. प्रस्ताव कार्यान्वयनमा उद्योग विभागले दर्ता गरी स्वीकृति दिएपछि माथि उल्लेखित विशेषज्ञ सम्मिलित टोलीबाट Monitor हुने कानूनी व्यवस्था नै देखिएन । उद्योग सञ्चालन भएपछि विशेषज्ञले नियमित पानीको Sample लिने, आवाज कत्तिको प्रदुषण भयो जाँच्न पर्ने । आवाजले वनजंगल र Flora and Fauna र वन्यजन्तुलाई कति प्रभाव पार्‍यो हेर्ने । उद्योग सञ्चालन गर्दावन क्षेत्र हेरियो हेरिएन सो केही देखिएन । वायुमण्डलमा धुवाँ र धुलोले कति प्रदुषण गर्‍यो गरेन, Raw Material बालुवा, रोडा, ढुङ्गा कति उत्खनन् गर्‍यो सो पनि हेर्ने आदी केही हुने गरेको देखिएन । तसर्थ यि सबै कुरा उद्योग सञ्चालन कै अवस्थामा नियमित रुपमा विशेषज्ञ टोलीको गठन गरी अनिवार्य Monitor गर्नु ।

६. निवेदकको अर्को मुख्य माग ट्रकको क्षमता भन्दा बढी बालुवा, रोडा र ढुङ्गा लोड(Load)गरी त्यस्ता Over Loaded ट्रकले सडक तथा पुललाई क्षति पुर्‍याएको कारण यसलाई रोकी पाउँ भन्ने रहेको छ । सो माग जायज माग हो । ठेकेदार वा उद्योगको मालिकले Overloaded भएको सवारी साधन चलाएकोले सार्वजनिक सडक क्षति गरी त्यसको मर्मतको लागि करदातामा नाजायज भार पार्न हुँदैन । त्यस कारण निम्नानुसार गर्नु :-

(क) यस प्रकार ट्रकमा रोडा, ढुङ्गा, बालुवा Overloaded गरी चलाउने कार्यलाई रोक्नको लागि प्रहरी परिचालन गर्नु ।

(ख) जनताको कर तिरेको पैसाले बनेको सडक सबैको साझा सम्पत्ति हो । यस्तो सम्पत्ति रोडा, ढुङ्गा उद्योग सञ्चालन गर्ने केही सिमित व्यक्तिहरूको मात्र आर्थिक फाइदाको लागि चलाएको Overloaded सवारी साधनको प्रयोगले हुन गएको सडकको क्षतिको मर्मत गर्न जनतालाई पुन : करको भार बोकाउन हुँदैन । तसर्थ यस्ता रोडा, ढुङ्गा बोकेको सवारी साधनको कारण सडक पुल बिग्रन हुँदैन । उद्योग क्षेत्रबाट माल बोकेको Truck सडकमा निस्कनु अघि Truck को भारी तौलने यन्त्र उद्योग सञ्चालन कर्ताको खर्चमा जडान गर्ने व्यवस्था मिलाई Truck को क्षमता अनुसारको माल मात्र छाड्नु ।

(ग) यस्तो साझा सम्पत्तिको सडक तथा पुलमा कसैको व्यक्तिगत फाइदाको लागि सो कोक्षमता र स्वयं सवारी साधनको क्षमता भन्दा बढी Overloaded सवारी साधन चलाउँदा सडक र पुलको क्षति हुने उल्लेखित कारणहरूले गर्दा त्यस्ता Overloaded सवारी साधन चलाउन नदिन नेपाल प्रहरीलाई कडा निर्देशन दिनु । साथै त्यस्ता सवारी साधनको Weight जाँच गर्न सडकका मुख्य मुख्य ठाउँमा जाँच यन्त्र राखी जाँच गर्ने व्यवस्था मिलाई जाँचपास हुने सवारी साधनलाई मात्र सडकमा प्रवेश दिने व्यवस्था मिलाउनु ।
निवेदकको माग बालुवा, रोडा, ढुङ्गा भारत निकासी रोकी पाउँ भन्ने पनि छ । मिसिल हेर्दा नेपाल र भारतसंग भएको सन्धि अनुसार भारत निकासी गरिएको भन्ने देखिन्छ । प्राकृतिक स्रोतप्रकृतिले प्रयोग कै लागि दिएको हो । त्यसकारण राष्ट्र निर्माण र आर्थिक विकासमा प्राकृतिकस्रोतको प्रयोग गरेर वा प्राकृतिक स्रोत निकाल्दा वरपरका अन्य क्षेत्र, बस्ती, सडक, पानीकोमुहान, वन, वन्यजन्तु, प्राचिन स्मारक आदीलाई प्रतिकुल असर पर्ने भए त्यसलाई रोक्नुपर्छ । तसर्थ हाललाई रोडा, ढुङ्गा, बालुवा विदेश निकाशी गर्ने कार्य रोकी यस अदालतको आदेश अनुसार गठित प्राविधिक समितिले उद्योगबाट बालुवा, रोडा, ढुङ्गा निकाल्न सक्ने क्षमता, आर्थिक लगायत्त वातावरणीय दृष्टिले सम्भव छ भन्ने प्रतिवेदन दिएमा सो प्रतिवेदन अनुसारमात्र निकासी गर्न दिनु ।

(घ) यस आदेशको प्रयोजनको लागि नेपाल सरकारको सम्बन्धीत निकायको संयोजकत्वमा देहाय बमोजिमको समिति गठन गर्नु :-

१. वन तथा वातावरण मन्त्रालयको वा वातावरण मन्त्रालयले तोकेको वातावरणविद् संयोजक,
२. भूगर्भ शास्त्री,
३. माइनिङ इन्जिनियर,
४. उद्योग विभागको प्रतिनिधि,
५. स्थानीय तहको प्रतिनिधि र
६. नेपाल सरकारले तोकेको अन्य सदस्य तथा वातावरणविद् भएको एकसमिति गठन गर्नु ।

(ङ) दर्ता नभई संचालन भएको र इजाजत अवधि नाघेका उद्योगहरू तुरुन्त बन्द गर्नु ।

(च) दर्ता भई अवधि ननाघेको सञ्चालनमा रहेको उद्योगले प्रदुषण गरे नगरेको, उद्योग सञ्चालन गर्ने अनुमति दिएको क्षेत्रमा बालुवा, रोडा, ढुङ्गाको Exploitation क्षमता अर्थातमात्रा अब कति हो ? यकिन गर्ने । यदि अब अरु बढी उत्खनन् गर्दा वातावरणीय र भौगोलिक क्षति पुग्ने भएमा त्यस क्षेत्रमा सञ्चालित उद्योग बन्द गर्नु । तर अहिले नै वातावरण प्रदुषण गरिरहेको देखिएमा वा उत्खनन् गर्दा वातावरणलाई प्रतिकुल असर पार्छ भने तुरुन्त बन्द गर्नु ।

(छ) अब उप्रान्त उद्योग स्थापनाको अनुमति दिदा प्रस्तावकले पेश गरेको प्रस्तावमा संलग्न वातावरण प्रभाव मूल्यांकनलाई यस आदेश अनुसार गठित समितिले पनि आफुले अध्ययन गरी दिएको राय र प्रतिवेदन अनुसार मात्र अनुमति प्रदान गर्नु ।

(ज) बालुवा, रोडा, ढुङ्गा प्राकृतिक स्रोत भएको कारण Public Trust Doctrine र संविधानकोधारा ३३ (क) अनुसार प्राकृतिक स्रोत राज्यको स्वामित्वको सार्वजनिक सम्पत्ति हो । यस्तोसम्पत्तिमा कुनै एक ठेकेदारले Nominal राजस्व बुझाएको भरमा कारोबार गरी ठेकेदारलाई नाजायज फाईदा हुनु हुँदैन । प्राकृतिक स्रोत उत्खनन् पछि जमिनलाई यथास्थितिमा छाड्न पर्ने गरी नेपाल पेट्रोलियम ऐन र खानी तथा खनिज पदार्थ ऐन अनुरुप सरकारलाई हुने फाईदाको आधारमा मात्र ठेक्का दिनु ।

(झ) यस आदेश अनुसार गठित विशेषज्ञ समितिको राय प्रतिवेदन र सुझाव अनुसार मात्र बालुवा, गेडा, ढुङ्गा, क्रसर उद्योग सञ्चालन गर्ने अनुमति दिनु र उक्त समितिको राय प्रतिवेदन सुझाव नआउन्जेल ढुङ्गा र गेडा उद्योगलाई इजाजत नदिनु ।

(ञ) प्राकृतिक स्रोतको अधिकतम सदुपयोग र प्राकृतिक स्रोतको उत्खनन् एवं विकास गर्दा हुनेप्रदुषण नियन्त्रणमा वातावरण सम्बन्धी ऐन, नियम ज्यादै अपर्याप्त देखियो । यसमा सुधार गर्नु ।

(ट) प्रदुषणमुक्त र स्वच्छ वातवारण प्रत्येक नागरिकको मौलिक हक हो । आजको विश्व वातावरण सचेत (Conscious) विश्व हो । दोस्रो विश्वयुद्ध पछि औद्योगिकरणमा दौडेको विश्वले गरेको कोइला, पेट्रोल, डिजेल आदीको खपतले गर्दा प्रदुषण बढेको कारण औद्योगिक राष्ट्रमा सवारी र यातायातको साधनमा विद्युत प्रयोग र कोईलाको सट्टा Nuclear Energy तर्फ केन्द्रित छ । नेपालमा पनि प्रदुषणको आफ्नै समस्या छ । नेपालमा औद्योगिक विकासको कारण भन्दा पनि जथाभावी उद्योग सञ्चालनको कारण प्रदुषण बढेको छ । नेपालको वातावरण संरक्षण सम्बन्धी कानून ज्यादै अपुरो देखिन्छ । प्रदुषण रोकथामको नजरमा सरका Licencing Regime मा सीमित छ ।
उद्योग स्थापना गर्न चाहने प्रस्तावकले स्थानिय जनता र निकायहरूसंग सोधी उनीहरूले उद्योग स्थापना गर्न हुन्छ भनेको व्यक्तिगत रायका आधारमा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन पारित हुने र त्यही आधारमा सरकारले इजाजत दिने गरिन्छ । वातावरणीय प्रदुषण भन्नाले ध्वनि प्रदुषण, वायुमण्डलमा धुलो र धुँवाको प्रदुषण, पानीको मुहानहरूमा मानवीय कार्यले गर्दा प्रदुषण, भूक्षय तथा वनविनास, वन क्षेत्रमा धुलो, धुँवा र आवाजको प्रवेशले वन जंगलमा भएको शान्तिको खलबलील चराचुरुङ्गी र जनावरमा पर्ने क्षती आदी पर्दछन् ।

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

यसै गरि बातावरण संरक्षण सम्बन्धी कानून पनि बातावरण प्रदुषणको रोकथाम र नियन्त्रणमा प्रभावकारी हुन सक्ने प्रकृतिको हुनुपर्छ । तर नेपालको बातावरण संरक्षण सम्बन्धी कानूनले सरकारलाइ Licencing भूमिकामा सीमित राखेको देखिन्छ । सो कानूनले आजको बातावरण समस्यालाई Cope गर्न सक्दैन। बातावरण सम्बन्धी कानूनमा आवश्यक संशोधन भई Self Contained Act नहुन्जेल र सरकारी निकायहरू Monitor Wellequipped Well Trained नहुन्जेल यस अदालतले असाधारण अधिकार अन्तर्गत Active Role खेल्नुपर्ने हुन्छ । अदालतले आफ्नो संवैधानिक भूमिका निर्वाह गर्न यस अदालतमा एक बातावरण इजलासको (Environmental Bench) गठन गर्ने व्यवस्था हुन आवश्यक छ । त्यसैले बातावरण इजलास (Environmental Bench) को गठन गर्न कानूनी व्यवस्था हुनु पर्ने तर्फ सम्माननीय प्रधान न्यायाधिशज्यूलाई जानकारी गराउनु ।

४.६ संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको परिपत्र

बातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ को अनुसुची २ खण्ड (ई) २ (ज) मा उल्लेख भएको "नदिनाला सतहबाट दैनिक ३०० घनमीटर भन्दा बढी बालुवा ग्राभेल(गिखा) माटो निकाल्नेलाई " एक वटा मात्र नदिनाला भनी स्पष्ट गरिएको र नदिनालाबाट ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा निकाल्ने विषय जनचासोको विषय भएको हुँदा IEE गर्दाको अवस्थामा समेत सार्वजानिक सुनुवाई अनिवार्य रुपमा गर्न गराउने निर्देशन दिइएको छ ।
मन्त्रिपरिषद, आर्थिक तथा पूर्वाधार समितिका निर्णय-२०७०/१२/२०

१.ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा तथा नदीजन्य पदार्थ उत्खनन तथा संकलन तथा ढुवानी प्रयोजनका लागि बातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ तथा नियमावली २०७७ बमोजिम के गर्नुपर्ने हो, सोको यकिन गरी प्रस्तावको कार्यसूची तयार गरी यस मन्त्रालय/विज्ञान, प्रविधि तथा बातावरण मन्त्रालयबाट स्वीकृत गराएर मात्र गर्ने, बातावरणीय अध्ययन कार्यको लागि अध्ययन कार्यदलमा Geologist, Biologist, Environmentalist, Socio-economist लाई विज्ञको रुपमा अनिवार्य रुपमा समावेश गर्ने र स्थलगत रुपमानै उपस्थित हुने व्यवस्था मिलाउने ।

२.बातावरणीय अध्ययन गर्दा बातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ तथा नियमावली २०७७ का अतिरिक्त ढुङ्गा,गिट्टी, बालुवा तथा नदीजन्य पदार्थ उत्खनन तथा संकलन प्रयोजनको लागि IEE/EIA प्रतिवेदनमा स्वीकृत भएको अवस्थामा बाहेक डोजर, स्काभेटर जस्ता भारी मेशीन, उपकरण प्रयोगगर्न गराउन पूर्णतः निषेध गर्ने ।

३.स्वीकृत प्रतिवेदन बमोजिमको बातावरणीय वस्थापन योजना(EMP) कार्यान्वयनको लागि प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिए बमोजिम वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउने।

४.ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा तथा नदीजन्य पदार्थ उत्खनन तथा संकलन तथा ढुवानी स्वीकृत IEE/EIA प्रतिवेदन बमोजिम भए नभएको सम्बन्धमा नियमित रुपमा अनुगमन, मूल्यांकन गर्ने गराउने र चौमासिक रुपमा त्यसको प्रतिवेदन मन्त्रालय मा पठाउने, प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा गठित जिल्लास्तरीय अनुगमन तथा समन्वय समितिबाट गरिएको अनुगमन प्रतिवेदन कार्यान्वयन गर्ने गराउन र यसको जानकारी मन्त्रालयलाई समेत गराउने ।

५. उत्खनन तथा संकलन स्थलका साइट र परिमाणको नियमित रुपमा जि.स.स. ले अनुगमन गर्नुपर्ने ।

६.उत्खनन तथा संकलन गरिने प्रत्येक स्थानमा उत्खनन तथा संकलन गरिने क्षेत्र, परिमाण, विधि र समय सहितका होर्डिङ्गबोर्ड राख्ने, जि.स.स.ले IEE प्रतिवेदनको सम्बन्धमा जनचेतना जगाउने र होर्डिङ्गबोर्ड राख्ने, स्वीकृत IEE प्रतिवेदनको एक/एक प्रति संबन्धित प्रभावित गाउँपालिका र गाउँपालिका पठाउने ।

७. उत्खनन/संकलनको अवधि आश्विन-जेठ सम्म र समय सूर्योदय देखि सूर्यास्त सम्म मात्रहुने,दैनिक उत्खनन/संकलनको परिमाण २५० घ.मी मात्र हुने ।

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

८.नदीको पानी बगीरहेको सतहभन्दा गहिरोहुने गरी उत्खनन तथा संकलन गर्नन्हुने, संकलन र ढुवानीको लागि नदीको मार्गलाई नै पहुँचमार्गका रुपमा प्रयोग नगरी छुट्टै पहुँचमार्गको व्यवस्था गर्ने गराउने ।

९.वातावरण संरक्षण प्रयोजनका लागि स्वीकृत भएका सब योजना तथा कार्यक्रमहरु वातावरण संरक्षण विशेषकोष अन्तर्गत राखी सोही बमोजिम कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

नदीजन्य पदार्थ व्यवस्थापन कार्यविधि , जि. स. स. नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम), यस कार्यविधिले नदिजन्य पदार्थमा आधारित उद्योग संचलान तथा नदिजन्य पदार्थको उत्खनन र संकलन सम्बन्धि पालाना गर्नु पर्ने न्युनतम मापदण्ड तयार परेको छ । यस कार्यविधिले तोकेको नदिजन्य पदार्थ संकलन क्षेत्र देहाए बमोजिम को मापदण्ड अन्तर्गत पर्नु पर्ने छ ।

क.सं	विवरण	तराइ तथा भित्री मधेशमा	पहाडी क्षेत्रमा
१	नदी, खोलाको वर्षातको प्रवाहमा आधारित सीमा किनार,	५०० मिटर	३०० मिटर
२	तालतलैया र ऐतिहासिक धार्मिक महत्वका पोखरी तथा घाटक्षेत्र	३०० मिटर	३०० मिटर
३	२२० के भी भन्दा कमको हाईटेन्सन लाइनबाट	१०० मिटर	१०० मिटर
	२२० के भी भन्दा माथिको हाईटेन्सन लाइनबाट	३०० मि	२०० मिटर
४	शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य संस्था, धार्मिक सास्कृतिक र पुरातात्विक महत्वका स्थान, सुरक्षा निकायबाट	१ कि मि	५०० मिटर
५	निकुञ्ज, आरक्ष क्षेत्र, संरक्षित क्षेत्र तथा यस्तो वातावरण संरक्षण क्षेत्रबाट	१ कि मि	५०० मिटर
६	घनाबस्तिबाट	१ कि मि	५०० मिटर
७	वन क्षेत्रबाट	१ कि मि	५०० मिटर
८	झोलुंगे पुलबाट	२०० मि	२०० मि
९	पक्की पुलबाट	५०० मि.	३०० मि.
१०	राष्ट्रिय लोकमार्गको Right of Way बाट	५०० मि.	३०० मि.
११	प्रदेश स्तरका लोकमार्गको Right of Way बाट	३०० मि	२०० मि
१२	स्थानीयस्तरका कृषि तथा ग्रामिण सडकको Right of Way बाट	१०० मि	१०० मि
१३	अन्तर्राष्ट्रिय सिमानाबाट	कम्तीमा २ कि मि	कम्तीमा २ कि मि

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

अध्याय : पाँच

बस्तुगत बातावरणीय अवस्था

५.१ भौतिक बातावरण

भुस्थिति

लुम्बिनी प्रदेशका १२ जिल्लाहरु मध्ये नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम) पनि एक जिल्ला हो । नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम), जिल्ला समुन्द्री सतहदेखि उतरदक्षिण (पश्चिम दिशामा १२९ मि. देखि उत्तर-पुर्वमा १०३२ मिटर को उचाईमा सवैभन्दा अग्लो भू-भाग (महलपोखरी) पर्दछ । यस जिल्लामा कुल ७४७.०५ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफलको ३६४० हेक्टर (३०%) क्षेत्रफल बन क्षेत्र रहेको छ भने, ७०१४३ हेक्टर कृषि क्षेत्र र ४७.५ वर्ग कि.मी. (६५%) शहरी क्षेत्र रहेको छ । यस क्षेत्रको औसत वर्षा २६०० मिलिमीटर र ८०५ मिमि पानि बर्षा ऋतुमा पर्ने भहेको पाइन्छ । यस बर्षा ऋतुमा एक दिनमा १०० मि.मि. भन्दा बढि पानी पर्दछ । यस ठाउँको नुन्यतम तापक्रम ७.८ - ६.५ डिग्री सेन्टिग्रेड छ भने अधिक्तम तापक्रम ४२-४५ डिग्री सेलसीयस (°C) सम्म रहेको पाइन्छ । यस ठाउँमा उष्ण किसिमको हावापानी पाइन्छ भने प्रमुख खाद्यन्ना तथा अन्नवालि धान, मकै, गहु, तोरी, कोदो, मास, मुसुरो, केरा, उखु आदी हुन् । सिंचाईको मुख्य श्रोत नदीनाला भएपनि बर्षा याममा अत्यधिक पानीको बहावले गर्दा वाडी, नदि कटान जस्ता गम्भीर समस्याहरु हुने गर्दछन् ।

भौगर्बिक अवस्था

प्रतापपुर गाउँपालिका अन्तर्गत पर्ने चुरिया घोलाको समग्र भौगर्बिक अंवस्था स्थिर प्रकृति को रहेको छ । यस घोलाको भौगर्बिक नक्शा अनुसार सिवालिक जोन भन्दा तल पर्ने हुनाले कुनै किसिम को जियोलाजिकल आकृती छैन । घोलाको वहाव स्थिर रहेको हुदा कुनै ब्रेडबार डीपोजीट छैन । बैंक डीपोजीट मात्र रहेको यस खोलामा सबै सेडीमेंटरी डीपोजीट मात्र पाइन्छ जस अन्तर्गत ढुगां ,ग्रावेल र बालुवा रहेको छ । उत्खनन क्षेत्र राष्ट्रपति चूरे तराइ मदेश संरक्षण कार्यक्रमले तोकेको चूरे संरक्षण क्षेत्रमा नपर्ने देखिन्छ ।

उमेश चन्द यादव
अध्यक्ष

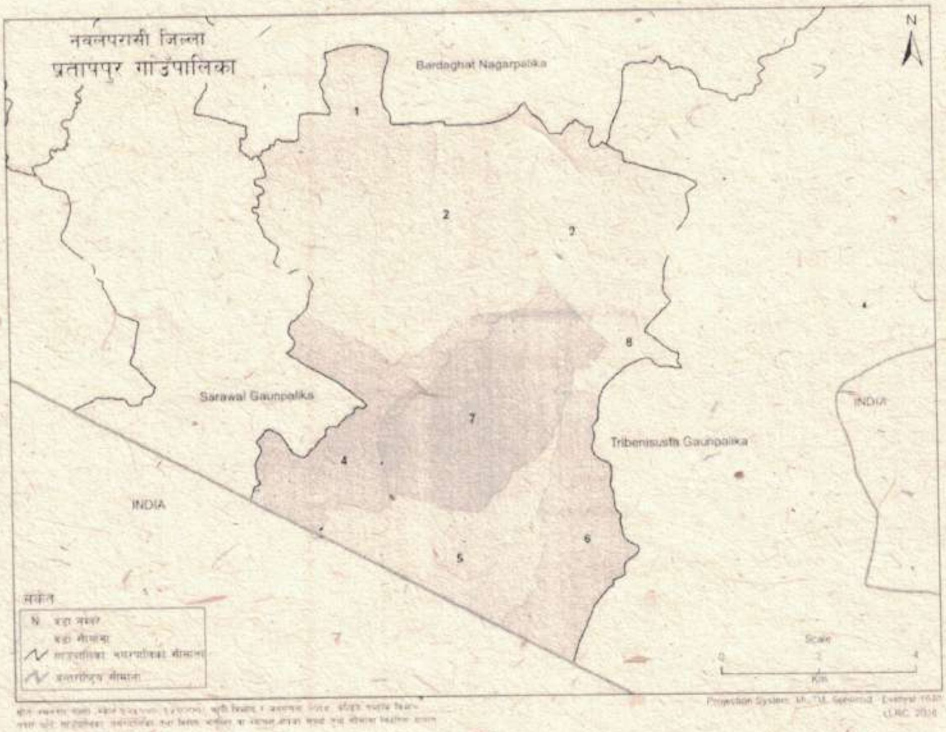

चित्र: प्रस्तावित गाउँपालिकाको भौगोलिक नक्सा

सामाजिक वातावरण

प्रस्तावित क्षेत्र नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम)को प्रतापपुर गाउँपालिका वडा न. ८ मा रहेको छ । प्रतापपुर गाउँपालिकाको क्षेत्रफल ८७५५ वर्ग कि.मि. रहेको छ जसमा धेरै कृषि जमिन र वनजंगल क्षेत्र पर्दछ जसमामा तालिका - ५.१ र ५.२ बमाजिमका बनस्पति तथा जीवहरु पाइन्छन् । यस ठाउँमा प्रमुख खाद्यन्ना तथा आन्नबलिमा धान, मकै, गहु, दलहन, तेलहनको अतिरिक्त तरकारी खेती आदी हुन् । यस गाउँपालिकाको मुख्य भाषाहरुमा नेपाली, मैथलि, थारु, मगर र , नेवारी हुन् ।

५.२ जैविक वातावरण

५.२.१ वन तथा वनस्पती

ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवा संकलन क्षेत्र , वन क्षेत्र भित्र नपर्ने हुनाले वनस्पतीलाई प्रत्यक्ष प्रभाव नपर्ने देखिन्छ । न्यून प्रभाव क्षेत्रमा र संकलन क्षेत्र वरिपरि खेति योग्य जमिन रहेको पाईनछ । यस क्षेत्रका बनहरुमा निम्न प्रकारका वनस्पती र जिवजन्तु हरु पाइन्छ ।

तालिका न. ५.१ वनस्पती प्रकार

Local Name	English Name	Scienific Name
साल	Sal	*shorea robusta*
सिसौ	Sisau	*Salbergia sissoo*
सिमल	Simal	*Bombax ceiba*
कदम	Kadamba	*Neolamarckia cadamba*
सतिसाल	Satisal	*Dalbergia latifolia*
विजयसाल	Bijayasal	*Pterocarpus marsupium*
टीका	Tika	*Tika waylan*
निम	Neem	*Azadirachta indica*
जामुन	Jamun	*Syzygium cumini*
खयर	Khayar	*Acacia catechu*
लहरे पिपल	Peepal	*Ficus religiosa*

तालिका न. ५.२ जीव प्रकार

Local Name	English Name	Scienific Name
फयाउरो	Fox	*Vulpes vulples*
बादर	Monkey	*Macaca mulatta*
सर्प	Common snake	
भ्यागुता	Frog	*Rana tigni*
गगटो	Crab	*Carcinus maenas*
काग	Crow	*Corvus brachrhynchos*
परेवा	Pigeon	*Columba livia*

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

अध्याय : ६

६ प्रस्तावकका कार्यान्वयनका विकल्पहरु

विकल्पहरुमा ढुंगा,गिट्टी,वालुवाको संकलन/उत्खनन गर्ने वा नगर्ने भन्ने हो । यदि नगर्ने हो भने त्यसवाट के प्रभाव पर्छ र गर्ने हो भने पनि त्यसवाट के प्रभाव पर्छ भन्ने कुराको विश्लेषण हुनु आवश्यक छ ।

६.१ प्रस्तावका कार्यान्वयन नगर्ने

अध्ययनवाट प्राप्त विकल्पको विश्लेषण गर्दा विकल्पहरुमा ढुंगा,गिट्टी,वालुवाको संकलन/उत्खनन नगर्ने र प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने विकल्पलाई अस्विकार गरिएको छ । सो प्रस्तावलाई निम्न रुपले अस्विकार गरेको छ । प्रतापपुर गाउँपालिकामा निकै ठुलो हिस्सा करिव २९२ बिगाहा ओगटेको यस घोला क्षेत्र कुनै खालको उत्पादनशील कार्यमा आउन नसकेको ,स्थानिय स्तरवाट हुने गरेको ढुंगा ,गिट्टी ,बालुवा जस्ता नदिजन्य सामग्रीको चोरी नियन्त्रण गर्न नसकिएको ,घोला क्षेत्रमा बढ्दै गरेको अतिक्रमण नियन्त्रण हुन नसकेको। दोश्रो, प्राकृतिक श्रोतको सदुपयोग हुन पाउदैन । तेस्रो स्थानीयवासिको रोजगारीको अवसरमा वाधा पुग्छ र चौथो गाउँपालिकाको आन्तरिक आर्थिक श्रोत वन्द हुन्छ । कार्यान्वयन नगर्ने विकल्पलाई स्विकार गर्ने हो भने उक्त क्षेत्रमा बाहिरी मानिसहरु आई ~~झै~~झगडा गर्नकम हुने, वायु तथा ध्वनि प्रदुषण नहुने, जथाभावी फोहोरमैला नफालिने, पेशागत स्वास्थ्य एवं सुरक्षाको संरक्षण हुने,माछा एवं अन्य जलचरमा प्रभावनपर्ने भएतापनी प्रस्ताव उल्लेखित खोलाको सो खण्डवाट ढुंगा,गिट्टी,वालुवाको संकलन/उत्खनन् कार्य गर्दा उपयुक्त हुन्छ ।

६.२ प्रस्तावकको विकल्पहरु

६.२.१ ढुंगा,गिट्टी,वालुवाको संकलन/उत्खनन् गर्ने

यस घोलाको उल्लेखित खण्डमा नारायणी नदीले धार परिवर्तन गर्दा हजारौ घन मिटरको मात्रामा ढुंगा गिट्टी बालुवा थुपारिएर रहेको छ । यसरी थुप्रिएका नदीजन्य पदार्थहरुलाई तोकेको स्थानहरु बाट निकाल्न पाईने र निकाल्दा वरपर रहेका बस्तिहरुलाई कुनै असर नपर्ने गरि निकालिने छ । यसरी प्राप्त वहुमूल्य श्रोतको सहि परिचालन नगर्नु कुनै वुद्धिमानी होइन । जनसंख्या वृद्धि र शहरीकरणको गतिलाई हेर्दा स्थानिय तथा राष्ट्रिय बजारमा यसको माग बढ्दो छ । आन्तरिक माग आपूर्ति गरेर राजस्व संकलनमा योगदान दिन सकिन्छ । सर्वप्रथम ढुंगा,गिट्टी,वालुवाको व्यवस्थित संकलनले खोला किनार कटान नियन्त्रण गर्न ठुलो सहयोग पुग्छ । स्वदेशि श्रमिकहरुको रोजगारको अवसर, उनीहरुको जीवनस्तरमा सुधार, बहाव फेरिन जाने तथा प्रकोप निम्तिने सम्भावना न्युन हुने तथा राजस्व संकलन यसका अन्य विशेषताहरु हुन् । त्यसकारणले प्रस्तावमा उल्लेखित शर्तहरुको पालना गरी ढुंगा, गिट्टी, वालुवाको संकलन/उत्खनन गर्न सिफारिस गरिन्छ ।

६.२.२ बैकल्पिक क्षेत्र

बालुवा, गिट्टी तथा ढुङ्गा नदी बाहेक अन्य ठाउँमा नपाउने हुँदा प्रस्तावना लागु नहुँदा निमार्ण सामाग्रीको अभाव सृजना हुने देखिन्छ । साथै नदिजन्य यी बस्तुहरु उत्खनन नगर्दा चोरीको समस्या बढी देखा पर्ने सम्भावना उच्च हुन्छ । तसर्थ यो थेग्रिएका बस्तुहरु निकाश गर्नु बाहेक अरु कुनै विकल्प छैन । यस्तो अवस्थामा नदीबाट निम्तिने प्राकृतिक प्रकोप रहित स्थानहरुको छनौट गरिन्छ । अध्ययनरत टोलीबाट स्थलगत अध्ययन गर्दा निजी तथा सार्वजनिक संरचना, कुलो सिंचाई योजना पहुँच मार्गको उपलब्धता नदीजन्य वस्तुको उपलब्धताको बारेमा अध्ययन गर्दा यो स्थान नै उपयुक्त देखियो ।

६.२.३ बैकल्पिक विधि

प्रस्तावित क्षेत्रमा ढुंगा,गिट्टी,वालुवा उत्लखनन् गर्दा प्रस्तावित गरिएको विधिबाट मात्र ढुङ्गा,गिट्टी,वालुवा उत्लखनन् र संकलन गर्न पर्ने देखिन्छ । यस अलवा अन्य विधिबाट निकाल्न नसकिने देखिन्छ । प्रस्तावित विधि भन्नाले मानिसद्वारा हाते औजार प्रयोग गरि निकाल्न सकिन्छ ।

६.२.४ वैकल्पिक समय

२४ घन्टा उत्खनन गर्दा रातको समयमा स्थानियलाई हल्ला हुने र अनुगमन गर्न नसकिने र जथाभावि उत्तखनन् हुन सक्ने हुदा यो विकल्पलाई अपनाईएको छैन र प्रस्तावित क्षेत्रबाट नदीजन्य पदार्थ ढुंगा,गट्टी, बालुवा सूर्योदय देखि सूर्यास्तसम्ममात्र निकाल्ने विकल्पलाई अपनाईएको छ ।

६.२.५ मौसम

वर्षमा ९ महिना असार देखि असोज सम्म संकलन तथा उत्खनन नगरिने मात्र संकलन तथा उत्खननगरिने विकल्पलाई अपनाईएको छ र १२ महिना पुरै संकलन तथा उत्खनन गरिने विकल्पलाई त्यागिएको छ ।

६.२.६ वैकल्पीक श्रोत

नदिजन्य पदार्थको निकासको लागि अरु बिकल्प छैन तर पनि गिट्टी र ढुङ्गाको ठाउँमा ईट्टा र खानीबाट ढुङ्गा झिक्न सकिन्छ । स्थानिय निकायमा नै श्रोत साधन उपलब्ध हुदाँ त्यही श्रोत साधन उपयोगी हुने र साथै खोलाबाट निम्तिने प्रकोप पनि न्युन हुने देखिन्छ ।

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प.)
लुम्बिनी प्रदेश नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

अध्याय: सात

७ प्रभाव पहिचान, अनुमान एवं मुल्याङ्कन

७.१ अनुकूल प्रभाव

७.१.१ सामाजिक–आर्थिक तथा सांस्कृतिक प्रभाव (Socio-economic and cultural Impact)

७.१.१.१ रोजगारीको अवसर

ढुंगा, गिट्टी, बालुवाको संकलन कार्यले त्यस क्षेत्रका स्थानीय वासिन्दाको रोजगारीको अवसर श्रृजना गर्दछ । घोलाको यस्ता सामग्री संकलन, उत्खनन् तथा ढुवानी कार्यमा रोजगारीका बिभिन्न अवसरहरु प्राप्त हुनेछ, यो सबैभन्दा ठूलो र प्रत्यक्ष लाभ हुने क्षेत्र हो । श्रमिकहरुले न्यूनतम ज्याला प्रतिदिन प्राप्त गर्दछन् । महिलाहरुको हकमा पनि श्रमको समान अवसर प्राप्त गरि पुरुष जतिकै लाभान्वित हुनेछन् । यसले एक प्रकारले महिला र पुरुष विचको श्रम विभाजनमा विभेद गर्ने प्रणालीलाई निरुत्साहित पार्दछ । स्थानिय श्रमिकहरुको दक्षता र प्राबिधिक ज्ञानको विकास हुनेछ । जसले गर्दा श्रमिक तथा उनीहरुका आश्रितको उत्थानमा सहयोग पुग्नेछ । ढुंगा,गिट्टी, बालुवाको संकलन कार्य नियमित हुने हुनाले यसवाट स्थानीय वासिन्दा लाभान्वित हुन्छन् ।

७.१.१.२ राजश्व संकलन

त्यसैगरी गाउँपालिकाले नदीजन्य पदार्थको संकलन, उत्खनन् कार्यको ठेक्का बन्दोबस्तवाट राजश्व संकलन गर्नेछ । गाउँपालिकाद्वारा संकलित राजश्वको प्रयोग गरि गाउँपालिका भित्र बिभिन्न पुर्वाधार बिकासका काम गनमा सहयोग पुग्नेछ । यस कार्यवाट गाउँपालिकाले बार्षिक रु ५२,५६,२३९.३९ को राजस्व संकलन गर्नेछ ।

७.१.१.३ आयमूलक कार्यक्रम र आय श्रोतमा वृद्धि

ढुङ्गा,गिट्टी, बालुवाको संकलन कार्यमा संलग्न श्रमिकहरुले प्राप्त गरेको श्रम ज्यालाबाट उनीहरुको दैनिक आवश्यकताका वस्तुहरुको परिपूर्ती हुन्छ । प्राप्त ज्यालाको सहि सदुपयोग हुन सकेमा साना तिना आयमूलक कमहरु जस्तै वाखापालन,पसल आदि कृयाकलापले आय श्रोतमा अभिवृद्धि हुन्छ । श्रमिकहरुले प्राप्त गरेको ज्याला उनीहरुकै गाउं समुदायमा प्रवाह हुने हुदां आर्थिक कृयाकलाप वृद्धिमा पनि केहि योगदान पुग्छ । यदि प्राप्त श्रम ज्याला वचत गरी उचीत सदुपयोग गरिएमा साना तिना उद्यमहरुको विकास भई दीर्घकालिन फाइदा लिन सकिने छ ।त्यसकारण प्रस्ताव कार्यान्वयनले प्रत्यक्ष, उच्च स्तरको,स्थानीयस्तरमा र अल्पकालिन प्रकृतिको प्रभाव पार्नेछ ।

७.२ प्रतिकुल प्रभाव

७.२.१ सामाजिक–आर्थिक प्रभाव

७.२.१.१ स्वास्थ्य तथा सुरक्षा

ढुङ्गा,गिट्टी, बालुवाको संकलन गर्दा विभिन्न प्रकृतिका औजारहरुको प्रयोगले कामदारहरुलाई चोटपटक लाग्न सक्छ । त्यसै गरि ढुङ्गा, गिट्टी उछिट्टिएर पनि जिउमा चोट लाग्न सक्छ । धुलोको कारणले स्वास–प्रस्वास र आखाका रोगहरु लाग्न सक्छन् । ढुवानी साधनहरुको आवतजावतले आकस्मिक दुर्घटनाको संभावना पनि त्यतिकै रहन्छ ।

७.२.१.२ जमिनको क्षतिपूर्ती

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको सकलन/उत्खनन कार्य घोलाका क्षेत्रमा मात्र सिमित हुनाले संकलन क्षेत्रको जमिनको क्षतिपूर्ती सम्वन्धि समस्याहरु देखा पर्ने छैन तर भन्डारण र बिक्रीका क्रममा निजी जग्गा प्रयोग गर्नुपर्ने देखिएमा क्षतिपूर्ति स्वरुप निजी जग्गाको मुली र सम्बन्धीत निकाय र सरोकारवालाहरु बसेर आवश्यक रकम प्रदान गरिनेछ ।

७.२.१.३ धर्म, संस्कृति तथा परम्परामा प्रभाव

कामदारहरु स्थानीय वासिन्दा हुने भएको कारणले धर्म,संस्कृति तथा परम्परामा कुनै प्रभाव पर्ने छैन । यस खोलाको ढुंगा, गिटी, बालवा संकलन तथा उत्खनन् कार्यका उच्च प्रभाव क्षेत्र भित्र कुनै प्रकारका मठ मन्दीर, गुम्बा, देवस्थल

आदि नपर्ने भएकोले कुनै असर पर्ने छैन । ७.२.१.४ प्रस्ताव क्षेत्र संचालन प्रस्ताव क्षेत्रमा रातको समयमा कार्य गरिने छैन् साथै बर्षायाममा पनि गरिने छैन् । प्रस्तावित क्षेत्रबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको संकलन/उत्खनन कार्यमा हाते औजारहरु जस्तै कुटो, कोदालो, गैति, साबेल आदिको प्रयोग गरिने छ । धेरै धुवा फाल्ने पुरानो ट्रलि तथा ट्राक्टरको प्रयोग गरिने छैन। उत्खननश्रेत्रमा सिमाङ्कन गर्दा स्थानिय गाउँपालिकाका बासिन्दालाइ सहभागि गरिनु पर्ने ।

७.२.२ जैविक प्रभाव (Biological Impact)

७.२.२.१ बन तथा बनस्पति

यस प्रस्तावले नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम) जिल्लाको प्रतापपुर गाउँपालिका स्थित प्रस्तावित चानिया घोला वन क्षेत्रमा नपर्ने वगर क्षेत्रबाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवाको संकलन तथा उत्खनन कार्य गर्ने हुनाले वन क्षेत्रमा प्रत्यक्ष,प्रभाव नपर्ने देखिन्छ ।

७.२.२.२ वन्यजन्तु तथा माछा

श्रमिकहरु तथा ढुवानी साधनको आवागमन र कोलाहलले वरपरको वनका वन्यजन्तुको प्राकृतिक विचरणमा खलल पुग्न सक्छ । तर बन क्षेत्र नपर्ने वगरक्षेत्रबाट ढुङ्गा, गिट्टी तथा वालुवाको संकलन तथा उत्खनन कार्य गर्ने हुनाले वन क्षेत्रका बन्यजन्तुलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पर्ने देखिन्छ । त्यसैगरी ढुंङ्गा,गिट्टी, बालुवा संकलन गर्ने कममा खोलाका माछा मार्ने काम पनि हुन सक्छ ।

७.२.३ भौतिक प्रभाव (Physical Impact)

७.२.३.१ नदी किनार कटान

प्रस्तावित क्षेत्रमा ढुंङ्गा,गिट्टी, बालुवाको जथाभावि तथा यस आ.इ.इ रिपोर्टमा सुझाव गरीएको परीमाण भन्दा बढी संकलन/उत्खनन गर्नाले खोलाले आफ्नो प्राकृतिक धार परिवर्तन गरी किनार कटान तथा खोला किनारमा रहेको गाँउलाई प्रभाव पार्न सक्छ ।

७.२.३.२ फोहर तथा जल प्रदुषण

ढुंगा,गिट्टी,बालुवाको संकलन/उत्खनन गर्ने कममा कामदारहरुबाट फोहर सिर्जना हुन्छ र खोलाको वातावरण प्रदुषण बढ्छ । घोलामा शौच गर्ने, खानेकुराहरु फाल्ने, पोखिने, प्लास्टिकहरु यत्रतत्र छरिने संभावना हुन्छ । साथै घोलामा मृत जिबजन्तु र फोहर फाल्न निषेध गरिनुपर्छ ।

७.२.३.३ वायु तथा ध्वनि प्रदुषण

ढुवानी साधनको आवागमन तथा ढुङ्गा,गिट्टी,वालुवाको संकलन/उत्खननले वायू प्रदुषण बढ्छ र ढुवानी साधनको कारणले ध्वनि प्रदुषण बढ्छ ।

७.२.३.४ विकासका संरचनाहरुको संरक्षण

सडक, पुल, कल्भर्ट आदि संरचनाहरुको नजिकैबाट अव्यवस्थित र प्रचलित ऐन नियमको विरुद्धमा ढुंगा,गिट्टी,वालुवा आदि संकलन कार्यले ती संरचनाहरुको भविष्यमा नकारात्मक असर पुग्छ । संकलन गरिने यस क्षेत्रमा त्यस किसिमका संरचनाहरु रहेका छैनन् ।पहुँच बाटोमा चल्ने गाडिको मात्रा पनि बढ्नाले बाटोमा जतातनै खाल्डो बन्ने र बिगिन सक्ने । ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन एवं ढुवानी गर्दा वातावरणमा पर्न सक्ने निम्न प्रभावहरु पहिचान एवं मुल्याङ्कननिम्नप्रकारकारहेकाछन्।

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

तलिका ७.१ प्रभावहरु पहिचान एवं मुल्याङ्कन

क.स.	विषय वस्तु	प्रभाव	तरिका/विधि	कहिले	प्रभाव वढोत्तीकरण/ न्युनिकरण गर्ने उपायहरु
क) भौतिक वातावरण (Physical environment)					
१)	बाढी एवं अन्य जलउत्पन्न प्रकोप ,उत्खनन् क्षेत्रमा यस किसिमको समस्या देखिने	न्युनिकरण हुन्छ	• आई इ इ ले सुझाए अनुसार उत्खनन कार्य गरेमा जलउत्पन्न समस्या देखा नपर्ने ।	प्रस्ताब कार्यावयन भन्दा पहिले	• वर्षायाममा र रातको समयमा नदी जन्य पदार्थ ननिकाल्ने । • आ.ई.ई रिपोर्टले सुझाव गरेको परिमाण निश्चितस्थलबाट मात्र निकाल्ने । • बेलाबेलामा गाउँपालिकाको कार्यालय बाट अनुगमन गरिने छ ।
२)	बाढी एवं अन्य जलउत्पन्न प्रकोप ,उत्खनन् क्षेत्रमा यस किसिमको समस्या देखिने	संभावना छ	• ठेकदारले जथाभाविरुपले सिफारिस गरिएको परिमाण भन्दा बढी उत्खनन गरेमा	प्रस्ताब कार्यावयन चरणमा	• जथाभाविरुपले नदीजन्य पदार्थ निकाल्न नदिने र आ.इ.इ रिपोर्टले सुझव गरेको परिमाण निश्चितस्थलबाट मात्र निकाल्ने । • बेलाबेलामा गाउँपालिकाको कार्यलयबाट अनुगमन गरिने छ । • संकलन उत्खनन क्षेत्रको नाम, निश्चित क्षेत्रफल, लम्बाई, चौडाइ, गहिराई, कुल परिमाण र समयावधि सहितको सुचना पटी राख्नु पर्ने छ ।साथैस्थानिय बासिन्दाहरुबाट अनुगमन सिमिति बनाई सुचना पटी अनुसार उत्खनन् कार्य भए नभएको अनुगमन गर्न लगाउने ।
३	नदीजन्य पदार्थ आ.इ.इ ले सुझाव गरेको भन्दा बढी उत्खनन	संभावना छ	• ठेकदारले जथाभाविरुपले सिफारिस गरिएको परिमाण भन्दा बढी उत्खनन गरेमा	प्रस्ताब कार्यावयन चरणमा	• गाउँपालिका कार्यालयले ठेक्का पुर्व आ.इ.इ ले सुझव गरेको संकलन उत्खनन् सम्वन्धि कार्यविधि बनाई गर्ने छ । • आ.इ.इ ले सुझव भन्दा गहिरो हुने गरी

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

					नदीजन्य पदार्थ निकाल्न नदिने
४)	भौतिक संरचनामा हुने असर	नकारात्मक	• पहुँच बाटोमा चलने गाडिको चाप बढ्नाले बाटोमा जतातत्तै खाल्डो बन्न सक्ने ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• गाडिको चाप बढ्नालेबाटो बिगर्ने संभावना भएकोले वगर क्षेत्रसम्म जाने पहुचमार्ग मर्मत संभारको निम्ति पैसा छुट्याउनु प्रर्ने ।
५)	पानी तथा सरसफाई	प्रदुषण बढ्छ	• कामदाहरुको उपस्थिले गर्दा खाएका खाने कुराका खोल र दिसा पिसाव गर्न सक्ने प्रवल सम्भवना देखिएको हुनाले प्रदुषण बढ्न सक्छ ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• त्यसक्षेत्रमा खुला दिसा पिसाब रोक्नु पर्ने र कामदारहरुको लागि अस्थाई रुपले भएपनि सौचालय को व्यवस्था गर्नु पर्ने । • खध्यपदार्थ बाट आएका फोहरहरुलाई न्युनीकरण गर्नकालागि ठाउँ,ठाउँमा फोहर राख्ने भाडा(डोको) राख्ने र उपयुत्त स्थानमा विसर्जनको व्यवस्था गर्ने ।
७)	धुलोपन एवं ध्वनी	बढ्छ	• धुलो धुवा एवं ध्वनी बढ्छ किनकि नदी जन्य पदार्थ ढुवानी गर्दा मोटरहरुको धुवा एवं ध्वनी बढ्न गई प्रदुषण बढ्ने सम्भाना रहेको छ । साथै मोटरहरुको धेरै आवत जावतले गर्दा धुलो उड्ने देखिएकोछ ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• संकलन गरिएका पदार्थहरु तत्काल ढुवानी प्रबन्ध मिलाउने । • ढुवानी गर्दा त्रिपालले छोपेर गर्ने । • त्यस क्षेत्रलाई हर्न निषेधित क्षेत्र बनाउने । • धेरै धुलो उड्ने र वस्ती भित्रबाट हुदै जाने सडकमा पानी छर्किने ।

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, नवलपरासी (व.सु.प.) लुम्बिनी प्रदेश नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

८)	संकलन / उत्खनन् सामाग्रीको भण्डारणको प्रभाव	नकारात्मक	• सामान्य रुपमा संकलन / र उत्खनन सामाग्रीहरुको भण्डारण गर्दा धुलो उड्ने सम्भावना हुन्छ ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• संकलन गरिएका पदार्थहरु तत्काल ढुवानी प्रबन्ध मिलाउने ।
९)	फोहरमैला एव खेर जाने सामग्री	प्रदुषण	• कामदार बढे पछी जताततै फोहरमैला एवं खेर जाने सामाग्रीहरु छर्ने हुनाले प्रदुषण बढाउछ ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• प्रस्तावित ठाउँहरुमा फोहर राख्ने भाडाहरु राख्नु पर्ने र सुरक्षित साथ उचित स्थानमा विसर्जनको व्यवस्था राखिनेछ । कामदारहरुले फोहर गरेमा प्रतिबन्ध र दण्डको व्यवस्था गरिनेछ । साथै खोलामा मृत जिवजन्तु र फोहर फाल्न निषेध गरिनुपर्ने ।

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, नवलपरासी (व.सु.प.) लुम्बिनी प्रदेश नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

क.स.	विषय वस्तु	प्रभाव	तरिका/विधि	कहिले	प्रभाव वढोत्तीकरण/ न्युनिकरण गर्ने उपायहरु
ख)	सामाजिक आर्थिक एवं सांस्कृतिक वातावरण (Socio-economic and Cultural Environment):				
१)	आयश्रोतको एवं रोजगारीको अवसर	बढ्छ	• प्रस्तवित योजना संचालन गर्दा स्थानिय बासिन्दाले रोजगारको अवसर पाई आयश्रोत बढ्ने छ।	प्रस्ताब कार्यावयन चरणमा	प्रस्तवित क्षेत्रमा रोजगारीको लागि स्थानिय बासिन्दाहरुलाई नै प्राथमिकता दिनु पर्ने। • गाउँपालिकाले ठेक्कावाट उठेको रकमको केही प्रतिशत जति रकमप्रस्ताव प्रभावित बस्तिको लागि छुट्याउने।
२)	वाटो/सडक संजाल	बढ्दैन	• सङ्कलन क्षेत्रमा पहिले दखीनै पहुचमार्ग पुगेकाले थप सडक बिस्तार गर्नुपर्दैन।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	
३)	गाउँपालिकाको आयश्रोत	बढ्छ	नदीजन्य पदार्थ निकाल्दा गाउँपालिकाको आयश्रोत प्रति वर्ष रु. २५,४०,१०३.८६ राजश्व हुन्छ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	गाउँपालिकाले ठेक्का लगाउँदा प्रभावित ठाउँमा कुनै किसमको जैविक, भैतिक रुपले असर नहुने गरि ठेकदार संग सम्झौता गर्नु पर्ने।
४)	बिकास निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता	बढ्छ	• बढ्छ किनकि नदी जन्य पदार्थ निकाल्दा विकास निमार्ण कार्यमा ती सामाग्री उपलब्ध गराउन सकिन्छ।	प्रस्ताब कार्यावयन चरणमा	• विकास निमांणकार्यका लागि नदी जन्य पदार्थ निकाल्नु पर्दा ती विकासनिर्माण कार्यको रेकर्ड राख्नु पर्ने।
क.स.	विषय वस्तु	प्रभाव	तरिका विधि	कहिले	प्रभाव वढोत्तीकरण न्युनिकरण गर्ने उपायहरु

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प.) लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

५)	धार्मिक/ सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थल	कस्तो असर पर्छ	• धार्मिक/ सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थलमा कुनै किसमको प्रभाव पर्दैन किनकि त्यस क्षेत्रमा काम गर्ने कामदार त्यसै क्षेत्रका भएकाले र प्रस्तावित क्षेत्रको उच्च प्रभाव क्षेत्रमा धार्मिक /सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थलहरु नपर्ने भएकाले ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• उच्च प्रभाव क्षेत्रमा धार्मिक /सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थलहरु नपर्ने
६)	पेशागत स्वास्थ्य एवं सुरक्षा	विग्रन्छ	• पेशागत स्वास्थ्य एवं सुरक्षामा विग्रन्छ किनकि काम गर्दा विभिन्न किसमका दुर्घटना हुन सक्छ ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• प्रस्तावित क्षेत्रमा प्राथिमिक उपचार लागि समानहरु उपलब्ध गराउने । • कामदारहरुलाई काम गर्दा हेल्मेट र मास्क, पन्जा अनिवार्य लगाउनु पर्ने ।
७)	जनसंख्या विस्थापना	हुदैन	• उत्खनन् क्षेत्र ५०० मि. वरिपरि कुनै बस्ति नरहेकाले असर पर्दैन ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	
८)	खेतीयोग्य जमीन एवं कृषीजन्य सामाग्री	नाश हुदैन	• खेतीयोग्य जमीन एवं कृषीजन्य सामाग्री नाश हुदैन किनकि नदी जन्य पदार्थ निकाल्दा नदीले आफ्नो धार परिर्वन गर्दैन त्यसैले खेतियोग्य जमिन काटान हुन बाट बचाउछ ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• स्थानिय बासिन्दाहरुबाट अनुगमन सिमिति बनाईउत्खनन् कार्यगर्ने ठाउँको अनुगमन गर्न लगाउने ।

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प.)
लुम्बिनी प्रदेश नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

९)	घोलाको वरपर वस्ती विस्तार एवं नदी अतिक्रमण	हुन सक्छ	• बहिरबाट कामदारहरु भित्रिएको अवस्थामा ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• घोलाको वरपर वस्ती विस्तार हुने भएकाले त्यस ठाउँहरुमा गाउँपालिकाले बेलाबेलामा अनुगमन गर्नुपर्ने ।
१०)	पैदलयात्रीको सुरक्षा	घट्छ	• पैदलयात्रीको सुरक्षा घट्छ किनकि नदीजन्य पदार्थ ढुवानी गर्दा गाडी हरुको चापबढ्छ र कहिले काहि प्राबिधिक गडबढले गर्दा दुर्घटना हुनसक्छ ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• पैदल यात्री र बस्तीहरु भएका ठाउँमा गाडीहरुलाई विस्तार हाँक्न निर्देषण दिने यदि त्यस विपरित गाडि हाँकेमा त्यस्ता गाडी चालकहरुलाई कारबाही गर्नु पर्ने ।
ग) जैविक वातावरण (Biological Environment):					
१)	माछा एवं अन्य जलचरमा पर्ने प्रभाव	नकारात्मक	• माछा एवं अन्य जलचरमा नकारात्मक प्रभाव पर्छ किनकि नदीका माछा कामदारहरले मारेर खाने सम्भावना र नदीजन्य पदार्थ निकाल्दा ध्वनी कम्पनले गर्दा माछा मर्ने सम्भाना बढ्ने देखिन्छ ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• माछा एवं अन्य जलचरमा जिबहरुलाई मार्ने सम्भावना हुने भएकाले त्यस ठाउँमा माछा मार्न निषेध गरिनु पर्ने । • खोलामा विस्पोटक पदार्थ, रसायन र करेन्त प्रयोग गरि माछा मार्ने कामलाइ निषेध गर्ने । • माछा एवं अन्य जलचरमा पर्ने प्रभाव र हानि बारेमा अभिमुखिकरण दिने । • माछा एवं अन्य जलचरका वासस्थान जस्ता ठूला ढुङ्गा फोर्ने, झिक्ने काम नगर्ने ।
२)	वन्यजन्तुको	नकारात्मक	• वन क्षेत्रमा	प्रस्ताव	• वन्यजन्तुको आवतजावत कम हुने भएकाले

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प.) लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

	आवतजावत		संकलन तथा उत्खनन् नहुने भएता पनि वरपरको वनवाट वन्यजन्तुको आवतजावत हुन सक्ने हुनाले धेरै असर नगरे पनि ढुवानीका साधनहरुको उपस्थितिले गर्दा घट्छ ।	कार्यावयन चरणमा	कामदारहरुलाई वन क्षेत्रमा बस्न नदिने र हो हल्ला गर्न नदिने । • ढुवानीका साधनहरुलाई हर्न निषेध गर्नु पर्ने । • वन्यजन्तुको महत्वको बारेमा अभिमुखिकरण दिने ।
३)	गैरकानुनी सिकार	सम्भवाना छ	• गैरकानुनी सिकार सम्भावना छ किनकि यस क्षेत्रहुदै वनमा छिरेर काम गर्ने कामदारहरुले चोरि, सिकारी गरि वन्यजन्तु को सिकार गर्न सक्छन् ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• यस्ता कार्य गर्नेलाई कानुन बमोजिम कारवाही गरिनेछ ।
४)	वन्यजन्तु एवं वनपैदावरको गैरकानुनी व्यापार	सम्भवाना छ	• वन्यजन्तु एवं वनपैदावरको गैरकानुनी व्यापार बढ्ने सम्भावना छ किनकि कामदारको चापले गर्दा गैरकानुनी रुपले चोरि निकासि हुने सम्भावना बढ्छ ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• वनपैदावरको गैरकानुनी व्यापार हुन सक्ने भएकाले प्रभावित ठाउँमा काम गर्ने कामदारहरुलाई बन्य जन्तु एवं बनपैदारको महत्व सम्वन्धि अभिमुखिकरण दिनुपर्ने छ । वन्य जन्तु र वनपैदावर को सिकार गर्ने कामदारहरुलाई कडा भन्दा कडा कारबाहि गर्ने ।
घ)	रसायनिक वातावरण (Chemical Environment)				
१)	इन्धन, लुब्रीकेन्टस, अम्ल तथा अन्य रसायनहरुको चुहावट	सम्भवाना छ	• इन्धन, लुब्रीकेन्टस, अम्ल तथा अन्य रसायनहरुको चुहावट हुन सक्ने सम्भावना बढ्छ किनकि	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• इन्धन, लुब्रीकेन्ट, अम्ल तथा अन्य रसायनहरु कम गर्नका लागि प्रभावित ठाउँमा जानु भन्दा पहिले गाडीहरुलाई बनाएर लैजानु पर्ने । पुराना थोत्रा गाडीहरु

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प.) लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

			ढुवानीका साधन हरुको बढ्दो चापले गर्दा र ढुवानीका साधनहरु बिग्रिने अवस्थाले गर्दा रसायनहरुको चुहावट हुन सक्ने सम्भावना रहेको छ ।		संचालन गर्न नदिने ।
२)	धुलो एवं धुवा उत्सर्जन	हुन्छ	• धुलो एवं धुवा उत्सर्जन बढ्छ किनकि ढुवानीका साधनहरुको चाप बढ्छन् र त्यसकारण धुलो धुवा उत्सर्जन हुन्छ ।	प्रस्ताव कार्यावयन चरणमा	• धुलो एवं धुवा उत्सर्जन नियन्त्रण गर्नका लागि ढुवानीका सधनहरुले नदीजन्य पदार्थ बोक्दा त्रिपाले छोपेर बोक्न लगाउने र कामदारहरुलाई पनि काम गर्दा हेल्मेट र माक्स अनिवार्य लगाउनु पर्ने । • धेरै पुरानो साधनहरुको प्रयोगमा रोक लगाउने ।

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर नवलपरासी (ब.सु.प.) लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

८ प्रभाव बढोत्तीकरण एवं न्युनिकरण गर्ने उपायहरु

८.१ प्रभाव न्युनीकरणका उपायहरु

प्रस्तावित क्षेत्रमा ढुंङ्गा, गिट्टी, बालुवाको संकलन/उत्खनन गर्दा पर्न जने असरहरुको न्युनीकरण निम्न तरीकाले गरिने छ।

८.१.१ जैविक वातावरण

८.१.१.१ वन्यजन्तु तथा माछा

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन कार्यमा संलग्न श्रमिकहरु र चालक दलका सदस्यहरु तथा ढुवानीका साधनको आवागमन र उत्पन्न ध्वनिले वन्यजन्तुको प्राकृतिक विचरण र बासस्थानमा खलल पुग्छ । त्यसका साथै वनमा पाइने वन्यजन्तु प्रजातिहरुको अवैधानिक शिकार पनि हुन्छ । यी कार्यहरुको न्युनीकरणका लागि जैविक विविधता र वतावरण सम्वन्धि जनचेतना जगाउने र विद्यमान नेपाल सरकारले अख्तीयारी गरेको कानुन बारे जानकारी गराइने छ ।
वन्यजन्तु एवं जिवहरुलाई मार्ने सम्भावना हुने भएकाले त्यस ठाउँमा वन्यजन्तु मार्ने मानिसलाई कारबाहिको व्यवस्था गर्नु पर्ने । कामदारहरुलाइ उत्खनन क्षेत्रमा बस्न नदिने र हो हल्ला गर्न नदिने । ढुवानीका साधनहरुलाई हर्न निषेध गर्नु पर्ने हुन्छ ।

८.१.२ भैतिक वातावरण

८.१.२.१ अत्याधिक उत्खनन

जथाभाविरुपले नदीजन्य पदार्थ निकालेमा घोलामा क्षति पुऱ्याउने खतरा रहन्छ र नजिकमा रहेको गाउँलाई प्रभाव पार्न सक्छ ।त्यसकारणले यो स्थानमा"जथाभाविरुपले नदीजन्य पदार्थ निकाल्न नदिने र आ.इ.इ रिपोंटले सुझाव गरेको परिमाण निश्चितस्थलबाट मात्र निकाल्ने साथै बेलाबेलामा गाउँपालिकाबाट अनुगमन गरिने छ । संकलन उत्खनन क्षेत्रको नाम, निश्चित क्षेत्रफल, लम्बाई, चौडाई, गहिराइ, कुल परिमाण र समयावधि सहितको सुचना पाटी राख्नु पर्ने छ । साथै स्थानिय बासिन्दाहरुबाट अनुगमन सिमिति बनाई सुचना पाटी अनुसार उत्खनन् कार्य भए नभएको अनुगमन गर्न लगाउने ।

८.१.२.२ पानीको प्राकृतिक बहाव-मार्गमा अवरोध

जथाभाविरुपले नदीजन्य पदार्थ निकाल्यो भने यहाँ खोला किनारामा क्षेति पुऱ्याउने खतरा हुन्छ । आ.ई.ई रिपोंटले सुझाव गरेको परिमाण निश्चित स्थलबाट मात्र निकाल्ने ।

८.१.२.३ फोहोर तथा जल प्रदुषण

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन कार्यमा संलग्न कामदारहरु द्वारा खोलामा फोहर पार्ने काम हुन्छ । खानेकुरा र प्लास्टिकका सामानहरु यत्रतत्र फाल्ने काम हुन्छ । यसको न्युनीकरणको लागि ठाउँ-ठाउँमा फोहर फाल्ने भाडा (डोको) राखिने छ र हप्तामा कम्तिमा एक पटक त्यस्ता फोहरहरु संकलन गरी उपयुक्त स्थानमा विसर्जन गराइने छ ।

८.१.२.४ वायु तथा ध्वनि प्रदुषण

ढुङ्गा, गिट्टी,वालुवा संकलन/उत्खनन कार्यमा धुलोको कारण वायु प्रदुषण हुन्छ । त्यसै गरी ढुवानी साधनहरुको आवागमनले धुलो र ध्वनि उत्पन्न गराउंछ । त्यसकारण वायु प्रदुषण कम गर्ने उपायहरुमा ढुवानी साधनहरुमा बालुवा र गिट्टी लोड गरिसकेपछि अनिवार्य त्रिपालद्वारा ढाकिने छ । त्यसै गरी ढुवानी साधनहरुमा प्रेशर हर्न र धेरै पुरानो साधनको प्रयोग निषेध गरिनेछ ।

८.१.२.५ नदीजन्य पदार्थ आ.इ.इ ले सुझव गरेको भन्दा बढी उत्खनन हुन सक्ने संभावना

ठेकदारले जथाभावि रुपमा आ.इ.इ अध्ययनले सिफारिस गरेको परिमाण भन्दा बढी नदीजन्य पदार्थ उत्खनन गर्न सक्ने संभावना भएकोले बढी उत्खनन नियन्त्रणका लागि त्भअजलष्अर्बा तयर्या को रुपमा गाउँपालिकाको कार्यालयले कार्यविधि बनाई लागु गर्न सक्ने छ । साथै नदीको सतह भन्दा गहिरो हुने गरी नदीजन्य पदार्थ निकाल्न नदिने ।

८.१.३ सामाजिक-आर्थिक प्रभाव

८.१.३.१ धर्म, संस्कृति तथा परम्परामा प्रभाव

स्थानीय बासिन्दहरु कामदारका रुपमा काम गर्ने हुनाले धर्म, संस्कृति तथा परम्परामा यसको प्रभाव पर्ने छैन ।

८.१.३.२ स्वास्थ्य तथा सुरक्षा .३.२ स्वास्थ्य तथा सुरक्षा

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको संकलन/उत्खनन गर्दा कामदारहरुलाई चोटपटक लाग्न सक्छ । त्यसै गरि ढुंगा गिट्टी उछिट्टिएर पनि जिउमा चोट लाग्न सक्छ । धुलोका कारणले स्वास-प्रस्वास एवं आंखाका रोगहरु लाग्न सक्छ । ढुवानी साधनहरुको आवतजावतले आकस्मिक दुर्घटनाको संभावना पनि त्यतिकै रहन्छ । चोट पटक र धुलोको कारणले स्वास्थ्यमा हुने प्रतिकुल असर न्युनीकरण गर्न कामदारहरुलाई स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका आधारभूत जनकारी,सुरक्षा सामाग्रीहरु जस्तै मास्क, बुट, पञ्जा, हेलमेट, र प्राथमिक उपचारका लागि जस्तै टिंचर,आयोडिन, व्याण्डेज प्याड, टेप आदि उपलब्ध गराइने छ । त्यसक्षेत्रमा खुला दिसा पिसाब रोक्नु पर्ने र कामदारको लागि अस्थाइ रुपले भएपनी सौचालय को व्यवस्था गर्नु पर्ने छ ।

८.१.३.३ जनसंख्या विस्थापना

नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चीम) जिल्लाको प्रतापपुर गाउँपालिका वडा न. ८ मा रहेको चोनिया घोलाको उत्खनन् क्षेत्र र त्यसको प्रभाव क्षेत्रको ५०० मि. वरिपरि बस्ति नभयको र केहि मात्रामा खेति गर्ने गरेको भएता पनि उल्लेखनीय असर पर्दैन । कुनै घरधुरीलाई प्रतक्ष्य असर नपर्ने हुनाले पुर्नस्थापना योजना बनाउनु पर्ने देखिदैन ।

८.१.३.४ प्रस्ताव क्षेत्र संचालन

प्रस्ताव क्षेत्रमा रातको समयमा उत्खनन् र ढुवानि कार्य गरिने छैन् साथै बर्षायाममा पनि गरिने छैन् । प्रस्ताव क्षेत्रमा कार्य संचालन गर्दा हाते औजारहरु जस्तै कुटो, कोदालो, गैति, साबेल आदिको प्रयोग गरिने छ । धेरै धुवा फाल्ने पुरानो ट्रलि तथा ट्राक्टरको प्रयोग गरिने छैन।

८.१.३.५ नदीको वरपर बस्ती विस्तार, नदी अतिक्रमण एवं लेवर क्याम्प

बहिरबाट कामदारहरु भित्रिएको अवस्थामा प्रस्ताव क्षेत्र को वरपर बस्ती विस्तार एवं नदी अतिक्रमण हुन सक्छ । त्यसैले स्थानिय बासिन्दालाई उत्त काममा प्राथमिकता दिने र रातको समयमा ढुंगा,गिट्टी,बालुवाको संकलन कार्य गर्न नदिने र रातको समयमा कामदारहरुलाई बगर क्षेत्रमा बस्न नदिने । नदीको वरपरको ठाँउमा बस्ती विस्तार एवं नदी अतिक्रमण हुन सक्ने भएकाले त्यस ठाउँहरुमा गाउँपालिकाले बेलाबेलामा अनुगमन गर्नु पर्ने ।कामदारहरुको लागि काम गर्दा दिनमा छाँयामा बस्नको लागि अस्थाई रुपमा लेवर क्याम्प (Labour Camp) बनाउन सकिने छ।

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प.) लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

तालिका न.११ प्रभाव बढोत्तीकरण एवं न्यूनिकरण का उपायहरुको विवरण

कियाकलाप	सकारात्मक प्रभावहरु	सम्बन्धित सकारात्मक असरहरु	प्रभावको प्रकार **Type of Impact (*)**					प्रभाव वढाउने उपाय	उपाय कार्यान्वयन गर्न लाग्ने खर्च(ने.रु.)	जिम्मेवारी
			प्रकृति	आकार	बिस्तार	अवधि	कुल योगफल कति महत्वपुर्ण			
भौतिक प्रभाव										
संकलन / उत्खनन	वाढी एवं अन्य जल उत्पन्न प्रकोपको न्यूनिकरण	कम जनधनको क्षति	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	लामो समयीत (२०)	(६०) मध्यम रुपमा महत्वपूण (M.Significant)	अनुगमन, जनचेतना, दिगो एवं वातावरण मैत्री संकलन / उत्खनन	१,००,०००	गा. पा.
सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक										
संकलन / उत्खनन	रोजगारीको अवसर	स्थानिय बासिन्दाहरुले रोजगार पाई आयअर्जन मा बृद्धि	प्र	उ (६०)	स्था (२०)	दी (२०)	१००	स्थानियलाई प्राथमिकता	----	गा. पा.

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, ... लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

क्रियाकलाप	सकारात्मक प्रभावहरु	सम्बन्धित सकारात्मक असरहरु	प्रभावको प्रकार Type of Impact (*)					प्रभाव बढाउने उपाय	उपाय कार्यान्वयन गर्न लाग्ने खर्च(ने.रु.)	जिम्मेवारी
			प्रकृति	आकार	बिस्तार	अवधि	कुल योगफल कति महत्वपुर्ण			
भौतिक प्रभाव										
सँकलन / उत्खनन	कटान	ठेकदारले जथाभावि धेरै नदीजन्य पर्दाथ निकाल्न सक्ने	प्र.	उ(६०)	स्था (२०)	दी (२०)	१००	सुचना पाटी राख्नु पर्ने,संकलन / उत्खनन् कार्यविधि बनाएर गर्नु पर्ने	२५०००	गा. पा. ठेकेदार गा. पा., ठेकेदार
सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक										

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

क्रियाकलाप	सकारात्मक प्रभावहरु	सम्बन्धित सकारात्मक असरहरु	प्रभावको प्रकार **Type of Impact (*)**					प्रभाव वढाउने उपाय	उपाय कार्यान्वयन गर्न लाग्ने खर्च(ने.रु.)	जिम्मेवारी
			प्रकृति	आकार	विस्तार	अवधि	कुल योगफल कति महत्वपुर्ण			
उत्खनन	फोहर तथा जल प्रदुषण	कामदारहरुको चापले गर्दा फोहर तथा जल प्रदुषण	प्र.	उ (६०)	स्था (२०)	दी (२०)	१००	फोहर संकलन र उपयुक्त स्थानमा विसर्जन, ढुवानि साधनलाई खोलामा धुन निषेद्	५०,०००	गा. पा. , ठेकेदार
संकलन / उत्खनन	वायु तथा ध्वनि प्रदुषण	ढुवानी साधनहरुको चापले गर्दा वायु प्रदुषण	प्र.	उ (६०)	स्था (२०)	दी (२०)	१००	ढुवानी साधनलाई त्रिपालले छोप्ने,प्रेशर हर्न निषेध, धेरै धुलो उढेमा पानी छर्किन	२०,०००	गा. पा.
संकलन / उत्खनन	पानी प्रदुषण एवं सरसफाइमा कमी	फोहर वातावरण, सरुवा रोग फैलन सक्ने सम्भावना	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	लामो समय (२०)	मध्यम रुपमा महत्वपूर्ण ९:क्ष्नलषष्अवलत० (६०)	अस्थाई सार्वजनिक शौचालयको निर्माण	१,००,०००	गा. पा., ठेकेदार
जैविक वातावरण										
संकलन / उत्खनन	बन्यजन्तु तथा माछा	बन्यजन्तु र माछा को शिकार हुन सक्छ ।	अप्र	म (२०)	स्था (२०)	दी (२०)	६०	अभिमुखिकरण उत्खन्न क्षेत्र नजिक रहेको जग्गालाई काँडे तारले घेर्नु पर्ने ।	५०,०००	गा. पा.. स्थानिय बासी, डिभिजन वन कार्यालय

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प.) लुम्बिनी प्रदेश नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

क्रियाकलाप	सकारात्मक प्रभावहरु	सम्वन्धित सकारात्मक असरहरु	प्रभावको प्रकार **Type of Impact (*)**					प्रभाव वढाउने उपाय	उपाय कार्यान्वयन गर्न लाग्ने खर्च(ने.रु.)	जिम्मेवारी
			प्रकृति	आकार	विस्तार	अवधि	कुल योगफल कति महत्वपुर्ण			
					सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण					
संकलन / उत्खनन	धर्म,संस्कृत तथा परम्परामा प्रभाव	प्रभाव नपर्ने	----	----	----	----	----	----	----	प्रभाव नपर्ने
संकलन/ उत्खनन	स्वास्थ्य तथा सुरक्षा	काम गर्दा कहिले काहि अप्रिय घटना हुन सक्ने	अ. प्र.	म (२०)	स्था (२०)	दी (२०)	६०	स्वास्थय सुरक्षा सम्वन्धि तालिम/आधारभूत सुरक्षाका सामग्रीहरु	२०,०००	गा. पा.ठेकेदार
संकलन/ उत्खनन	जमिनको क्षतिपुर्ती	प्रभाव पर्ने	प्र.	म (२०)	स्था (२०)	दी (२०)	६०	क्षतिपुर्ती दिईने	गा. पा.ले स्थानियसगँ समन्वय गरेर र उनीहरुको माग अनुरुप क्षतिपुर्ती दिएर मञ्जुरीमा गर्नें छ। प्रति ट्याक्टरको हिसाबले दिईन सकिने।	गा. पा. र ठेकेदार
संकलन/ उत्खनन	विकासका संरचनाहरु को संरक्षण	प्रभाव पर्ने	प्र	म (२०)	स्था (२०)	दी (२०)	६०	बाटोको मर्मत संभारको	२०००००	गा. पा. / ठेकेदार

उमेश चन्द्र यादव

46

अध्याय : नौ

९ वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ अनुसार अनुगमन कार्यमा प्रस्तावक जिम्मेवार निकाय हुन पर्दछ । विभिन्न वातावरणीय समस्याहरु, प्रतिकुल प्रभावहरुको न्युनीकरणका उपायहरु, अनुकूल प्रभावका अभिवृद्धि आदि ठीक र सहि ढंगबाट कार्यान्वयन भइरहेको छ वा छैन भनी अध्ययन गर्न अनुगमन गर्नु अनिवार्य आवश्यकता हो । वातावरणमैत्री कृयाकलापहरुको कार्यन्वयनले मात्र वातावरणीय प्रतिकुल प्रभावहरुलाई न्युनीकरण गर्न सकिन्छ । अनुगमन नियमित र कडाईका साथ भएन भने कायान्वयन पक्ष फितलो र अप्रभावकारी हुन्छ । त्यसैले प्रस्तावमा उल्लेखित न्युनीकरण उपायहरुको प्रभावकारी कार्यन्वयनका लागि प्रस्तावकले अनुगमन गर्नु पर्दछ । ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलनबाट वातावरणमा पर्न सक्ने असरहरुको प्राविधिक दृष्टिकोण सहितको व्यवस्थापन योजनाको अवधारणको आवस्यकता हुन्छ । यस्तो अवधारणमा योजना,संगठन, श्रमशक्ति, निर्देशिका, समन्वय, प्रगति तथा लागतको समावेश हुन्छ । सकारात्मक पक्षहरुको अभिवृद्धि र नकारात्मक पक्षहरुको न्युनीकरणका उपायहरु कार्यन्वयन गर्नलाई के गर्ने, कसरी गर्ने, कहाँ गर्ने, कहिले गर्ने र कसले गर्ने भन्ने विस्तृत अवधारणा सहितको योजना तयार गर्नु पर्ने हुन्छ । वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाले वातावरण संरक्षणका उपायहरु उपयुक्तरुपमा कार्यन्वयन भएको छ कि छैन, यसको प्रभावकारी अनुगमन तथा मुल्यांकन भएको छ कि छैन भन्ने कुराको निर्देश गर्छ ।

९.१ वातावरणीय व्यवस्थापनका लागि जिम्मेवार निकायहरु

९.१.१ स्थानिय स्तरका जिम्मेवार निकायहरु

गैह्र सरकारी तथा समुदायमा आधारित संस्थाहरु

गाउँपालिका तथा विभिन्न स्थानीय क्लबहरु, गैह्र सरकारी संस्थाहरु, साझेदारी वन उपभोक्ता आदि संघ संस्थाहरुले ढुंगा, गिट्टी, बालुवा संकलन र ढुवानी कार्य र वातावरण संरक्षणमा प्रमुख भुमिका खेल्न सक्नेछन् ।

जिल्ला समन्वय समिति

घोलाबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन् र ढुवानी गर्न स्विकृत प्रदान गर्ने संस्था मध्ये एक जिल्ला समन्वय समिति पनि हो । घोलाबाट ढुंगा, गिट्टी, बालुवा संकलन कार्यको कार्यन्वयन र अनुगमन गर्ने जिल्ला समन्वय समिति जिल्ला कै सबैभन्दा उच्च संस्था हो । ढुंगा, गिट्टी, बालुवा संकलन सम्बन्धि योजना र नीतिहरु जिल्ला समन्वय समितिको अनुमतिमा गर्न पाईन्छ ।

डिभिजन वन कार्यलय

डिभिजन वन कार्यलयको वन क्षेत्र भित्र पर्ने नदी घोलाबाट ढुंगा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन कार्यको स्विकृती दिन सक्ने आधिकारीक संस्था डिभिजन वन कार्यालय हो । तर प्रस्तावित ढुंगा, गिट्टी, बालुवा संकलन क्षेत्र वनमा नपर्ने हुदा उक्तकार्य जिल्ला समन्वय समितिको अनुमतिमा गर्न पाईन्छ ।

जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण कार्यलय

नदी घोलाबाट उत्पन्न प्रकोपसंग सम्बन्धित यो कार्यालयसंग प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा समन्वय हुन जरुरी छ । जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण विशेषज्ञहरुको राय सुझाव र प्राविधिक ज्ञान निकै उपयोगी हुन सक्छ ।

अनुगमन समिति

नदी घोलाबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/उत्खनन् र ढुवानीको अनुगमन जिल्ला समन्वय समिति अन्तर्गतको अनुगमन समितिले पनि गर्ने छ ।

गाउँपालिका

गाउँपालिका कार्यालय र स्थानिय बासिन्दाले दिएको राय सुझाव अनुसार काम भैरहेको छ वा छैन भन्ने कुराको अनुगमन गर्नु पर्ने छ ।

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

९.१.२ केन्द्रिय स्तरका जिम्मेवार निकायहरु

संघिय मामला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

जिल्ला समन्वय समिति संघिय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय अन्तर्गत हुने हुंदा केन्द्रस्तरको अधिकारीक संस्था भनेको यहि हो । नेपाल सरकारका नीति नियमहरुको कार्यन्वयन बारेमा संघिय मामिला तथासामान्य प्रशासन मन्त्रालयले जिल्ला समन्वय समितिलाई निर्देश दिन्छ र त्यसको अनुगमन गर्छ ।

वन तथा वातावरण मन्त्रालय

वन जंगल क्षेत्र भित्र पर्ने सबै प्रकारका नदी खोलाहरु वन तथा भु-संरक्षण मन्त्रालयको कार्य क्षेत्र भित्र पर्छन र तिनीहरुको व्यवस्थापनको लागि जिल्लास्तरमा जिल्ला वन कार्यालय हुन्छ । त्यसकारण नदी खोलाबाट ढुंगा, गिट्टी, बालुवा संकलन उत्खनन् कार्यमा यी दुई मन्त्रालयको अहम भुमिका भएको हुनाले यिनीहरुको समन्वय अति आवश्क हुन्छ ।

वातावरणीय असरहरु र तिनीहरुको न्युनीकरणका उपायहरुको सवाल आउन साथ वातावरण मन्त्रालयको सन्दर्भ अनिवार्य हुन्छ । वातावरण संरक्षण ऐन र वातावरण संरक्षण नियमावली जारी गर्ने केन्द्रस्तरको संस्था वातावरण मन्त्रालय हो । त्यसैले प्रारम्भिक वातावरण परीक्षण प्रतिवेन र वातावरण प्रभाव मुल्यांकन गर्दा वातावरण संरक्षण ऐन र नियमावलीलाई मुख्य अधार वनाउनु अनिवार्य हुन्छ ।

९.१.३ अनुगमन तथा वातावरणीय व्यवस्थापन योजना र समय तालिका

प्रत्येक कृयाकलापको अनुगमन गरेपछि त्यसबाट प्राप्त जानकारीहरुको अभिलेखिकरण गर्नु पर्दछ । अनुगमनबाट प्राप्त जानकारीका अधारमा जिल्ला समन्वय समितिले भविष्यको योजना तर्जुमा गर्दछ । सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरुलाई ध्यान दिदै नँया र प्रभावकारी योजना तर्जुमा गर्न अनुगमन अभिलेखिकरणबाट ठुलो सघाउ पुर्याउने छन् । सामान्यतया प्रस्ताव कार्यन्वयन हुने आयोजनामा आधार रेखा अनुगमन, पालना अनुगमन र प्रभाव अनुगमन गरिन्छ ।

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

तलिका नं ९.१ :अनुगमन तथा वातावरण व्यवस्थापन योजना र समय तालिका

क.स	अनुगमन प्रकार	विषय वस्तु	अनुगमन गर्ने स्थान	सुचक	विधि	समय	कुल रकम	जिम्मेवारी
१	आधार रेखा अनुगमन	घोलाको अवस्था कस्तो किसिमको छ त्यसको बारेमा ।	जिल्ला स्तरीय तथा स्थानीय अनुगमन समिति	घोलाको अवस्था	स्थलगत निरिक्षण	आयोजना कार्यन्वयन हुनु भन्दा पहिले	२००००	गा. पा.
२		त्यस ठाउँमा बसोबासको अवस्था कस्तो रहेको छ ।	जिल्ला स्तरीय तथा स्थानीय अनुगमन समिति	बसोबासको प्रकृति	स्थलगत निरिक्षण छलफल	आयोजना कार्यन्वयन हुनु भन्दा पहिले	५०००	गा. पा.
३	पालना अनुगमन	प्रारम्भिक वातावरण प्रतिवेदन गराई त्यसका अधारमा योजना संचालन गर्ने ।	जिल्ला स्तरीय तथा स्थानीय अनुगमन समिति	प्रारम्भिक वातावरण प्रतिवेदनमा न्युनीकरणका उपायहरु अवलम्बन गर्न ठेक्का सम्फौतामा अनिवार्य समावेश	ठेक्का सम्फौताको सम्पुर्ण व्यहोरा अध्ययन	सम्फौता गर्दा	-----	गा. पा.
४		प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणमा भएको व्यवस्था र वातावरणीय सचेतनाका बिषयमा स्थानीय सरोकारवाला संघ स.स्थाका पदाधिकारीहरु र नदी प्रभावित क्षेत्रका वासीन्दालाई अभिमुखीकरण गर्ने कार्य	जिल्ला स्तरीय तथा स्थानीय अनुगमन समिति	अभिमुखीकरण गर्ने काय	स्थलगत निरक्षण, स्थानीयसंग छलफल	आयोजना कार्यन्वयन हुनु भन्दा पहिले	१०,०००	गा. पा.
५		संकलन क्षेत्रहरु कस्ता अवस्थामा रहेका छन् सो जानकारी गर्ने	जिल्ला स्तरीय तथा स्थानीय अनुगमन समिति	संकलन उत्खनन् स्थान, विधि र डिपोजिट स्थल	स्थलगत निरिक्षण	आवश्यकता अनुसार प्रत्येक ३,३ महिनामा	१००००	गा. पा.
६	प्रभाव अनुगमन	संकलन क्षेत्रहरु कस्ता अवस्थामा रहेका छन् ।	जिल्ला स्तरीय तथा स्थानीय अनुगमन समिति	नदी किनारको अवस्था	स्थलगत निरिक्षण	आवश्यकता अनुसार प्रत्येक ३,३ महिनामा	१००००	गा. पा.

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

क.स.	अनुगमन प्रकार	विषय वस्तु	अनुगमन गर्ने स्थान	सुचक	विधि	समय	कुल रकम	जिम्मेवारी
७	प्रभाव अनुगमन	प्रभावित ठाउँमा वन तथा वनस्पतिको अवस्था बारे ।	जिल्ला स्तरीय तथा स्थानीय अनुगमन समिति	वन र वनस्पतिको अवस्था	स्थलगत निरिक्षण	आवश्यकता अनुसार अनुगमन गर्ने	१००००	गा. पा.
८		वन्यजन्तु र माछाको अवस्था को जानकारी	जिल्ला स्तरीय तथा स्थानीय अनुगमन समिति	वन्यजन्तु र माछाको अवस्था	स्थलगत निरिक्षण	आवश्यकता अनुसार अनुगमन गर्ने	१००००	गा. पा.
९		स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको अवस्था को जानकारी	जिल्ला स्तरीय तथा स्थानीय अनुगमन समिति	स्वास्थ्य तथा सुरक्षाको अवस्था	निरिकक्षण, छलफल	प्रत्येक चार महिनामा	१५०००	गा. पा.
१०		पुर्वाधारको अवस्थाको जानकारी	जिल्ला स्तरीय तथा स्थानीय अनुगमन समिति	पुर्वाधारको अवस्था	स्थलगत निरिक्षण	बर्षमा तीन पटक र आवश्यकता अनुसार	१५०००	गा. पा.
११		सामाजिक सद्भावको अवस्था को जानकारी	जिल्ला स्तरीय तथा स्थानीय अनुगमन समिति	सामाजिक सद्भावको अवस्था	स्थानीयवासी र कामदारहरु संग छलफल	आवश्यकता अनुसार प्रत्येक ३, ३ महिनामा	५०००	गा. पा.
१२		वायु तथा धुलो प्रदुषणको स्तर बारेमा जानकारी	जिल्ला स्तरीय तथा स्थानीय अनुगमन समिति	वायु तथा धुलो प्रदुषणको स्तर	स्थलगत निरक्षण, स्थानीयसंग छलफल	कम्तिमा बर्षको तिन पटक	१००००	गा. पा.

प्रतापपुर गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.पू.) लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

९.१.४ अनुगमन र न्युनिकरणको खर्चको विवरण

आयोजना कार्यान्वयन पुर्व, कार्यान्वयन भइरहेको समयमा र कार्यान्वयन पश्चात नियमित अनुगमन गरिने हुंदा त्यसको लागि निम्न रकम छुट्याइएको छ ।

तालिका न.९.२ अनुगमन र न्युनिकरणको खर्चको विवरण

सि.न.	कृयाकलाप	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
१	अनुगमन गरिने कृयाकलाप	१,००,०००।	गा. पा.
२	नदी किनार कटान गेबिन निर्माण	२,००,०००(एकमुस्ट)	गा. पा.
३	फोहर तथा जल प्रदुषण र सरसफाइ अस्थाई सार्वजनिक शौचालयको निर्माण	२५०,०००	गा. पा.
४	पहुचमार्ग मर्मत तथा निर्माण	२,००,०००(एकमुस्ट)	गा. पा.
५	बन,बन्यजन्तु तथा जलचर संरक्षण	१,००,०००	गा. पा.
६	स्वास्थ्य, तथा सुरक्षा	५०,०००	गा. पा.
६	वतावरणीय सचेतना अभिमुखीकरण	५०,०००	गा. पा.
जम्मा		८५०,०००	गा. पा.

अनुगमन र न्युनिकरणको खर्च रु ८, ५०,०००।

९.१.५ वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनका लागि जिम्मेबार निकायहरुको सगठनात्मक स्वरुप

स्थानीय स्तरमा नदीजन्य पदार्थको उत्खनन, सङ्कलन, भण्डारण, कसिङ, प्रशोधन र बिक्री वितरण कार्यको कार्यान्वयन, समन्वय, अनुगमन र नियमन, स्वीकृत मापदण्ड र कार्यविधिको पालना एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न स्थानीय तहले स्थानीय तहका प्रमुख/अध्यक्षको नेतृत्वमा अनुगमन समिति गठन गर्नेछ ।)स्थानीय अनुगमन समितिको संरचना र कार्यविवरण स्थानीय तहको गाउँपालिकाले तोकेबमोजिम हुनेछ ।

वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यन्वयलनका लागि जिम्मेवार निकायहरुको संगठनात्मक स्वरुप निम्न रुपले देखाईको छ ।

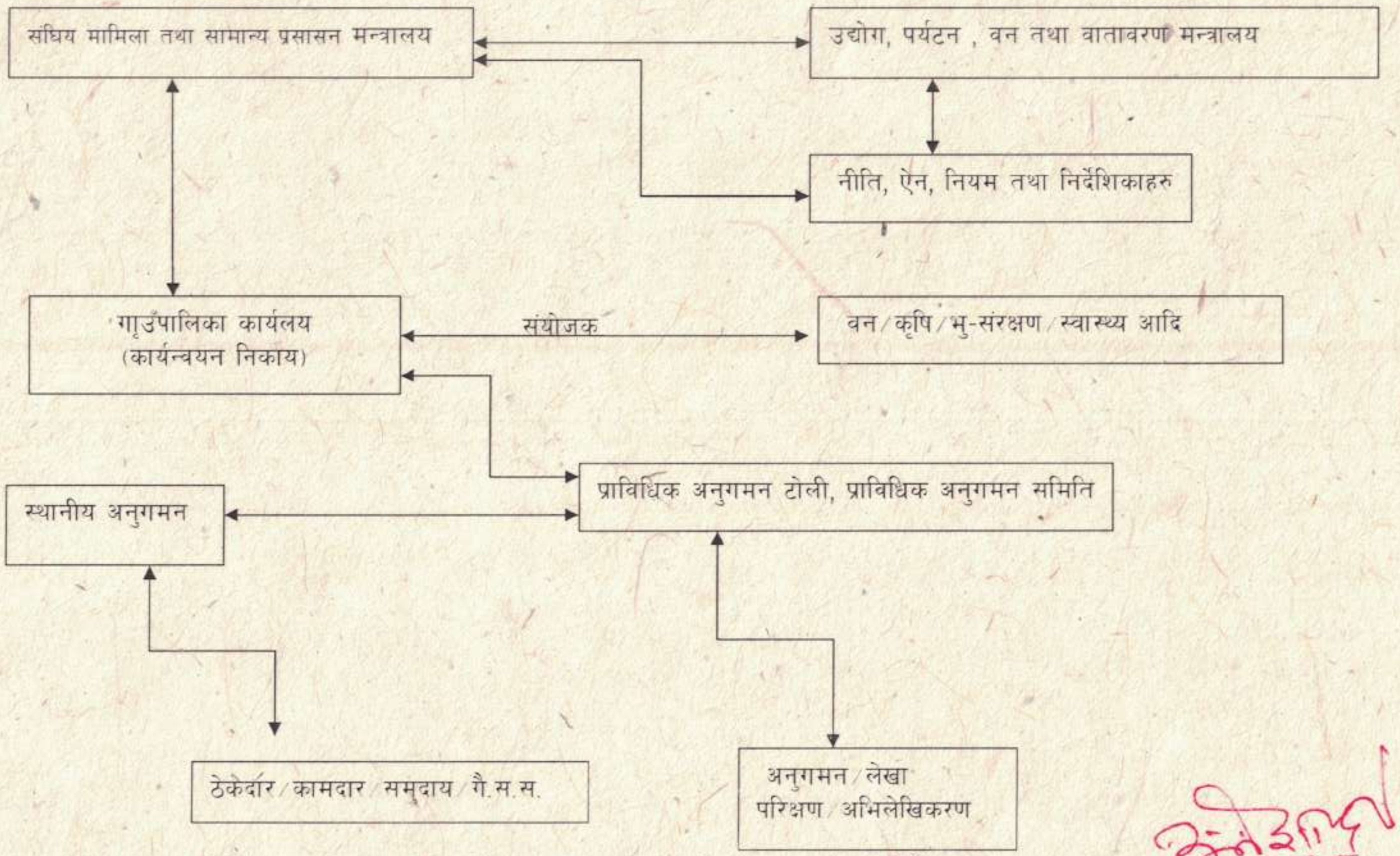

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

अध्याय : दश

१० निष्कर्ष

ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/ उत्खनन गर्ने यी घोला कुनै विशेष संवेदनशिल क्षेत्रमा पर्दैन । मुख्यरुपमा सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक, जैविक र भैतिक वातावरणमा पर्ने प्रतिकूल प्रभावहरुको न्युनीकरणका उपायहरु कार्यान्वयन गर्न प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणको उद्देश्य हो ।

यस प्रस्ताव कार्यन्वयन गर्नु पुर्व ढुंगा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन र संकलन क्रसिंग र बिक्रिवितरण तथा क्रसर उधोग स्थापना र संचालनलाइ व्यवस्थीत गर्ने कार्यविधि नदीजन्य पदार्थ व्यवस्थापन कार्यविधि २०७५ , रई IEE प्रतिबेदन प्रस्तुत गरिएको ।

प्रस्ताव कार्यन्वयन गरिदा ठूलो क्षति हुने वा अपेक्षाकृत धेरै प्रतिकूल प्रभावहरु पर्ने स्थिति, देखिदैन । त्यसकारणले अनुगमन कार्यलाई नियमितरुपमा निरन्तरता दिई उत्तघोलाबाट ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलन/ उत्खनन् गर्न सकिन्छ ।

१०.१ गाउँपालिकाको प्रतिवद्धता

- अनुगमन योजनामा दिइएका न्युनीकरणका उपायहरुको अनिवार्य कार्यन्वयन र त्यसको नियमित अनुगमन गरिने छ ।
- स्थानीयवासीको समस्याहरु बुझि नियमित रुपमा उनीहरुको राय सुझाव लिइने छ ।
- रोजगारीको लागि स्थानीयलाई प्राथमिकता दिइने छ ।
- प्रत्येक वर्ष वर्षायाम सकिए पछि थुप्रिएको ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको परिमाण नापजांच अभिलेख राखिने छ ।
- ठेक्का संझौतामा उल्लेख भएको परीमाण, स्थान आदिको नियमित अनुगमन गरिने छ ।
- जिल्ला समन्यन समितिद्वारा तोकिएको समयमा अनुगमन गरिने छ ।
- गाउँपालिकाको कार्यालयले उत्खनन् कार्यलाई व्यवस्थित गर्न यस प्रतिवेदनको अधिनमा रहि कार्यविधि बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

सार्वजनिक सूचना र मुचुल्का

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

बेलाटारी, नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चिम)
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण (IEE) प्रतिबेदन तयारी सम्बन्धी सार्वजनिक सूचना

प्रथम पटक प्रकाशित मिति : २०८०/१२/०६

नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चिम) जिल्ला अन्तर्गत प्रतापपुर गाउँपालिका वाड न. ८ चोर्निया घोलाबाट ढुंगा/गिट्टी/बालुवा /ग्राभेल/भरौटे/माटो उत्खनन तथा संकलन कार्यको लागि प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण अध्ययन प्रतिवेदन तयारि गर्ने सिलसिलामा नदिजन्य पदार्थ तथा अन्य पदार्थ उत्खनन्, संकलन, ओसारपसार तथा बिक्रि बितरण र नदिजन्य पदार्थमा आधारित उद्योग व्यवस्थापन आदि कार्यका लागि प्रतापपुर गाउँपालिका संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण कार्यविधि -२०८०, वातावरण संरक्षण ऐन -२०७७, वातावरण संरक्षण नियमावली-२०७७, स्थानिय सरकार ऐन २०७४ अनुसार प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण अध्ययन गर्नुपर्ने भएकाले उक्त प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने देहाएका क्षेत्रहरुमा प्रस्तावित कार्यबाट पर्न सक्ने भौतिक, जैविक, रासायनिक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक क्षेत्र एव यिनका अवयवहरु र अन्तर सम्बन्धमा पर्न सक्ने प्रभावहरुको सम्बन्धमा सम्बन्धित जनताहरु, बिभिन्न कार्यालयहरु, गाउँपालिकाका वडाहरुबाट १५ दिनभित्र लिखित राय, सुझाव र प्रतिक्रिया भएमा यस कार्यालयमा पठाई सहयोग गरिदिनुहुन अनुरोध छ भनि यो सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरिएको छ।

उत्खनन क्षेत्र तथा प्रभाव पर्ने क्षेत्र	प्रतापपुर गाउँपालिका वडा न. ८ चोर्निया घोला तथा आसपासका क्षेत्रहरु
प्रस्तावकको नाम र ठेगाना	प्रतापपुर गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, बेलाटारी, नवलपरासी (ब.सु.प.)
प्रस्तावको व्यहोरा	प्रतापपुर गाउँपालिका वडा न. ८ चोर्निया घोला क्षेत्रबाट ढुगा/गिट्टी/बालुवा/ग्राभेल/भरौटे/ माटो उत्खनन तथा संकलन कार्य

राय सुझाव पठाउने कार्यालयको नाम र ठेगाना
प्रतापपुर गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, बेलाटारी, नवलपरासी (ब.सु.प)
इमेल : ito.pratappurmun@gmail.com
फोन: ०७८४१९०९५

साईटको चित्रहरु

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प.)
लुम्बिनी प्रदेश नेपाल

तस्बिर १ : चोर्निया घोला साइट

तस्बिर २ : चोर्निया घोला साइट

तस्बिर ३ : चोर्निया घोला साइट

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

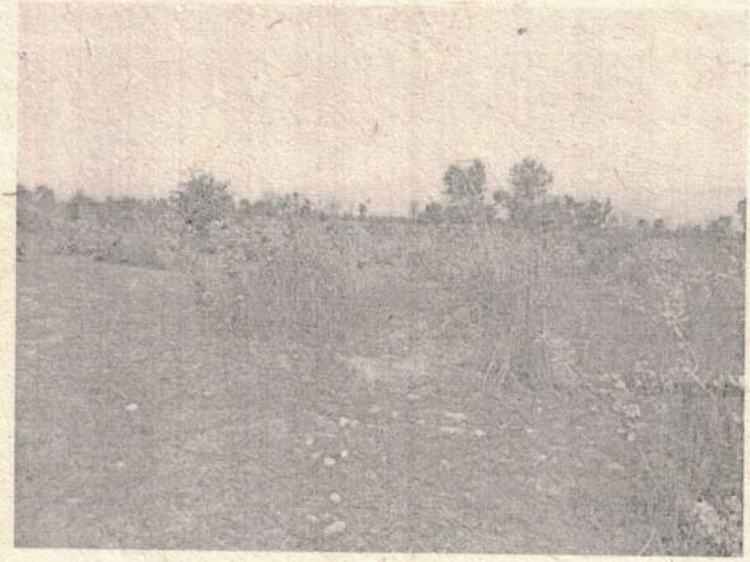

तस्विर ४ : चोर्निया घोला साइट

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
प्रतापपुर, नवलपरासी
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प.)
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

SN	Co-ordinate		
	EASTING	NORTHING	ELEVATION
1	781080	3037418	85
2	781086	3037458	84
3	781116	3037601	86
4	781122	3037664	86
5	781215	3037649	85
6	781293	3037620	85
7	781353	3037685	83
8	781345	3037746	83
9	781389	3037865	86
10	781389	3037865	82
11	781371	3037852	86
12	781251	3037837	86
13	781406	3037880	85
14	781358	3037933	84
15	781469	3037880	85
16	781503	3037594	86
17	781489	3037919	87
18	781521	3037887	87
19	781523	3038009	84
20	781347	3037785	85
21	780954	3037317	87
22	780899	3037358	83
23	780904	3037405	83
24	780911	3037479	82
25	780439	3037506	86
26	780637	3037442	84
27	780488	3037496	88
28	780489	3037501	86
29	780482	3037503	87

प्रतापपुर गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
प्रतापपुर, नवलपरासी (ब.सु.प.)
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

उमेश चन्द्र यादव
अध्यक्ष